

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Освітній ступінь «Магістр»

на тему: **Підвищення експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області**

Виконав: студент 2 курсу, групи ЕК-61

Спеціальності 051 «Економіка»
(шифр і назва)

Торко Дмитро Миколайович

Керівник: Василина О.Р., к.е.н., доцент
(Прізвище та ініціали)

Рецензент: Садура О.Б. к.е.н., доцент
(Прізвище та ініціали)

ДУБЛЯНИ 2024

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ, ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА
КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ

Освітній ступінь Магістр
Спеціальність 051 «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
економіки
(назва кафедри)

(підпис)

Сиротюк Г.В.

(прізвище, ім'я, по батькові)

“04” березня 2024 року

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу студента
Торка Дмитра Миколайовича
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: **Підвищення експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області**

2. Керівник роботи: **Василина О.Р., к.е.н доцент**
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЛНУП від “16” жовтня 2024 року № 740/к-с

2. Строк подання студентом роботи до “26” листопада 2024 року

3. Вихідні дані до роботи нормативно-законодавчі акти, літературні джерела, дані сільськогосподарських підприємств, статистична звітність.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретичні основи формування та використання експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств

1.1. Суть експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств та його основні складові елементи

1.2 Чинники формування та розвитку експортного потенціалу

1.3. Методичні основи оцінки експортного потенціалу аграрних підприємств...

2. Аналіз формування та використання експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області

2.1 Аналіз формування експортного потенціалу та реалізація експортної діяльності агросектору України

2.2 Формування та використання експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області

2.3 Оцінка стану та географічної направленості експортної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області

3. Шляхи підвищення експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області

3.1 Напрями експортно-орієнтованих стратегій розвитку підприємств-учасників сільськогосподарського ринку з метою освоєння ринків країн Європейського Союзу.

3.2 Основні вектори розвитку агробізнесу як бази для формування експортного потенціалу аграрного сектору Львівської області

Висновки

Бібліографічний список

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): рисунки, таблиці, схеми

6. Дата видачі завдання "04" березня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)
1	Отримання завдання. Вивчення рекомендованої літератури по темі КР. Написання аналітичного огляду. Вивчення об'єкту. Аналіз існуючого стану (складання програми; написання пояснювальної записки; підготовка картографічних матеріалів для кваліфікаційної роботи).	березень-квітень 2024 р.
2	Розробка перспективного рішення та його обґрунтування (написання перспективної частини; виготовлення планової основи для основного варіанту роботи).	Травень-червень 2024 р.
3	Розробка та обґрунтування пропозицій щодо реалізації роботи. Розробка питань з охорони праці та захисту населення. Розробка питань з охорони природи (написання економічної частини роботи; висновків і пропозицій з реалізації роботи; питань з охорони праці і захисту населення та охорони природи; кінцеве редагування пояснювальної записки; оформлення кінцевого варіанту роботи та інших графічних матеріалів, які представляються до захисту в ЕК).	Липень-вересень 2024 р
4	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача пояснювальної записки керівнику КР; виправлення його зауважень; здача КР на рецензування; кінцеве оформлення ілюстративних матеріалів, таблиць).	жовтень 2024 р.
5	Підготовка до захисту в ЕК. Пробний захист на випускній кафедрі (написання доповіді й погодження її з керівником КР; виправлення зауважень у графічній частині).	листопад 2024 р.

Студентка

_____ (підпис)

Торко Д.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____ (підпис)

Василина О.Р.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Розглядаються теоретичні основи формування та використання експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств, дається аналіз формування експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області, проводиться оцінка стану та географічної направленості експортної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області, визначено потреби ринку Європейського Союзу та експортний потенціал органічної продукції Львівської області, окреслено напрями експортно-орієнтованих стратегій розвитку підприємств-учасників сільськогосподарського ринку з метою освоєння ринків країн Європейського Союзу, а також шляхи збільшення органічного виробництва у зміцненні експортного потенціалу аграрних підприємств.

SUMMARY

Theoretical bases of formation and use of export potential of agricultural enterprises are considered, the analysis of formation of export potential of agricultural enterprises of Lviv region is given, the condition and geographical direction of export activity of agricultural enterprises of Lviv region is estimated, the needs of the European Union market and export potential -focused strategies for the development of enterprises participating in the agricultural market in order to develop the markets of the European Union, and ways to increase organic production in strengthening the export potential of agricultural enterprises/

Key words: agricultural enterprises, export potential, world market, organic production, geographical orientation of export activity, market needs.

УДК 631.11

Кваліфікаційна робота магістра: 80 с. текстової частини, 17 рисунків, 18 таблиць, 38 джерел.

Підвищення експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області. Торко Д.М. Кваліфікаційна робота. Кафедра економіки. Дубляни, Львівський НУП, 2024.

Розглядаються теоретичні основи формування та використання експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств, дається аналіз формування експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області, проводиться оцінка стану та географічної направленості експортної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області, окреслено напрями експортно-орієнтованих стратегій розвитку підприємств-учасників сільськогосподарського ринку з метою освоєння ринків країн Європейського Союзу, а також шляхи збільшення органічного виробництва у зміцненні експортного потенціалу аграрних підприємств.

У результаті запровадження запропонованих заходів очікується підвищення експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств на основі освоєння ринків країн Європейського Союзу, а також збільшення органічного виробництва у зміцненні експортного потенціалу аграрних підприємств

Ключові слова: сільськогосподарські підприємства, експортний потенціал, світовий ринок, географічна направленість експортної діяльності, потреби ринку.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	9
1.1. Суть експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств та його основні складові елементи.....	9
1.3 Чинники формування та розвитку експортного потенціалу.....	17
1.3. Методичні основи оцінки експортного потенціалу аграрних підприємств.....	24
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	31
2.1 Аналіз формування експортного потенціалу та реалізація експортної діяльності агросектору України	31
2.2 Формування та використання експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області	41
2.3 Оцінка стану та географічної направленості експортної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області	56
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ..	62
3.1 Напрями експортно-орієнтованих стратегій розвитку підприємств-учасників сільськогосподарського ринку з метою освоєння ринків країн Європейського Союзу.	62
3.2 Основні вектори розвитку агробізнесу як бази для формування експортного потенціалу аграрного сектору Львівської області.....	68
ВИСНОВКИ	78
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК.....	82

ВСТУП

Макроекономічна стабільність, розуміння та можливість прогнозування загальних тенденцій змін зовнішнього і внутрішнього середовищ є одними з головних детермінант успішного ведення бізнесу та сталого економічного розвитку суб'єктів господарювання будь-якої країни. Проте повномасштабне вторгнення росії у лютому 2022 р. на територію суверенної України не просто порушило усталений порядок і принципи функціонування вітчизняних підприємств, а зумовило хаос у поточні та стратегічні плани їх діяльності, підвищило до максимуму фінансово-економічні ризики. Наслідками воєнних дій для українського бізнесу стало ускладнення логістики, руйнування ланцюгів поставок та збуту, зниження попиту на продукцію, нестача сировини та працівників, часткове або повне припинення роботи частини підприємств, а також фізичне знищення низки товаровиробників, у тому числі й аграрних.

До російського вторгнення Міністерство економіки України очкувало, що у 2022–2024 рр. вітчизняна економіка розвиватиметься завдяки прискоренню економічного зростання, в тому числі, зростанню експорту товарів і послуг. Саме експорт є одним з головних засобів сприяння економічному зростанню та інструментом активізації наявних та потенціальних конкурентних переваг національних товаровиробників на світових ринках. За базовим сценарієм, показники динаміки обсягів національного експорту мали збільшитись на 6.5 % у 2022 р., на 7.7 % у 2023 р. та на 7.9 % у 2024 р. Однак пандемія COVID-19 та війна України з росією, які можна вважати найбільшими викликами ХХІ століття, внесли корективи в економіку нашої країни та реалії життя пересічних українців і всього світу. Зазначені виклики, з якими зіштовхнулись вітчизняні підприємства, зокрема й аграрні, створили низку проблем та перешкод для подальшого успішного розвитку не лише українського агропродовольчого ринку, а й світового, на якому Україна була і залишається активним гравцем. Відтак, дослідження

тенденцій та перспектив розвитку аграрного сектору України в умовах глобальних флуктацій та пошук шляхів адекватних рішень та інструментів для відповіді на них задля забезпечення збереження позицій України на міжнародних продовольчих ринках є надзвичайно актуальним.

Тема роботи, що досліджується і вивчається, є суттєво актуальною, бо вивчає питання щодо нормативно-правових та економічних механізмів розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств, дослідження факторів його активізації, а також розглядає питання підвищення ефективності його реалізації.

Для українських виробників сільськогосподарської продукції, які є близькими до європейського ринку, головним є шукати нові шляхи реалізації їх експортного потенціалу, визначення стратегічних напрямків розвитку експортного потенціалу. Також важливу роль в підвищенні ефективності експорту продовольства має відіграти держава. Тому вибір даної теми роботи є досить актуальним.

Важливим є стимулювання розвитку експортної діяльності. Це допоможе розширити зовнішні ринки збуту та покращити якість, підвищити конкурентоспроможність товарів, перетворити підприємства у надійних експортерів, спрямувати ресурси у високопродуктивні галузі та збільшити величину високотехнологічних продуктів у експортній структурі.

Завданням роботи є визначення теоретичних основ формування та використання експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств, аналіз його формування і використання, потреб європейського ринку, а також напрями підвищення експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області. **Об'єктом** дослідження обрано сільськогосподарські підприємства Львівської області, а також експортний потенціал сільськогосподарських підприємств.

Метою роботи є дослідження експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області, розроблення напрямів

нарощення експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств області.

Наукова новизна одержаних результатів визначається в обґрунтуванні теоретичного і методичного підходів до змісту експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств, а також у розробці рекомендацій, спрямованих на підвищення експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Суть та структура експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Сьогодні економічні країни стикаються з новими організаційно-економічними проблемами в результаті глобалізації господарських зв'язків, розвитку інтернаціоналізації, розширення ринкових відносин, швидкого зростання світової торгівлі, експортних операцій і інтеграційних процесів. Для того, щоб отримати доступ до міжнародного ринку, компанії повинні провести оцінку свого експортного потенціалу. Ця оцінка допоможе вирішити, чи доцільно виробляти товари для експорту. Важливість експорту полягає в тому, що він має підтримувати економічне зростання. Щоб досягти відповідного економічного рівня провідних країн, покращити економічні відносини з іншими країнами та створити позитивну міжнародну репутацію, компанії експортують свої існуючі та потенційні конкурентні переваги.

Наразі найважливішою характеристикою економічної сили будь-якої країни, в тому числі України, є потенціал для експорту. Формування експортного потенціалу та використання переваг від участі у світовій торгівлі, аналіз експортних резервів країни та проблем здійснення з точки зору оцінки потенціалу та стану зовнішньоекономічних відносин, а також аналіз торговельної, зовнішньоекономічної та аграрної політики забезпечують ефективний механізм розвитку та реалізації зовнішньоекономічної діяльності.

Економічний потенціал, який відрізняється від інших компонентів (виробничого, фінансового, природного, інформаційного та трудового потенціалу), забезпечує процес збуту товарів на міжнародному ринку, зосереджуючись на задоволенні потреб споживачів на зовнішніх ринках.

Процеси глобалізації та інтеграції розширюють список осіб, які беруть участь у міжнародній конкуренції. Експортний потенціал відіграє важливу

роль у розвитку економіки, підприємств, регіонів і країн, підвищуючи відкритість економік і визначаючи динаміку та пріоритети розвитку. Для дослідження експортного потенціалу необхідно чітко визначити його. У 90-х роках ХХ століття вітчизняні дослідники почали вивчати цю тему і приділяти особливу увагу визначенню експортного потенціалу, коли починались зароджуватися ринкові відносини в Україні, а результати діяльності підприємств починали залежати від резервів виробництва та перспектив реалізації продукції. Розвиток зовнішньоекономічного потенціалу, який включає потенціал для експорту, є основною передумовою для поживлення економічних зв'язків під час появи на зовнішніх ринках. Важливо провести повний аналіз категорії «потенціал для експорту». Зараз ми визначимо два його компоненти: «експорт» і «потенціал».

Вивезення товарів за межі країни з метою їх продажу на зовнішньому ринку або кількість і вартість товарів, які були вивезені за кордон, називають «експортом» [30, с. 192]. П. Самуельсон і В. Нордхауз визначають експорт як товари та послуги, які виробляються вдома та продаються за кордоном. Експорт є важливим фактором, який сприяє включенню країни в світове господарство та економічне зростання. [30] Коли йдеться про експорт продукції сільського господарства, це не тільки сприяє економічному розвитку націй, але й вирішує проблему продовольчої безпеки в усьому світі. Згідно з Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» експорт означає продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт. Митний кодекс України визначає експорт як митний режим, який дозволяє вивозити товари за межі митної території України для вільного обігу без встановлення умов їх використання за межами митної території [5].

Економічна література часто використовує категорію «потенціал» для опису діяльності та розвитку підприємств, регіонів і держав. Її розглядають як кілька різних об'єктів, а потім групують за різними категоріями: економічний, народногосподарський, інноваційний, інтелектуальний, інвестиційний, природно-ресурсний, фінансовий, виробничий, науково-технічний, трудовий, організаційний, будівельний, сільськогосподарський, інфраструктурний, маркетинговий, експортний тощо. [5; 6; 7; 8; 9; 10; 11]. У природничих науках визначення потенціалу охоплює накопичувальну характеристику параметру, який контролюється, а також його «запас»:

- магнітний потенціал – «величина, що характеризує магнітне поле»;
- електричний потенціал — «скалярна величина, що характеризує стан якого-небудь компонента у фазі цього складу за певних зовнішніх умов»;
- потенціал у математиці — «одна з характеристик векторного поля» [12].

Гуманітарні науки також використовують те саме поняття. Потенціал, який походить від латинського слова «потенціал», означає засоби, запаси, джерела, які є в наявності та можуть бути використані для досягнення певної мети, виконання плану або вирішення завдання. «Потенціал» походить від латинського слова «потенціал», яке означає «приховані можливості», які можуть бути реалізовані в бізнес-середовищі. К.Г.Воблий вперше згадав це поняття в 1924 році [13]. Наукова література 70-80-х років ХХ століття використовувала поняття «потенціал», розглядаючи його різні аспекти. «Потенціал» у широкому розумінні у вітчизняній економічній літературі означає сукупність засобів, необхідних для чогось у деяких випадках. Це можуть бути можливості, запаси, наявні сили, засоби, які можуть бути використані, або рівень потужності у будь-якому відношенні [15, с. 11]. Великий тлумачний словник української мови під редакцією В.Т. Бусела [7, С. 902] визначає потенціал як «... сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані в якій-небудь галузі,

діяльності, сфері: запас чогось, резерв; приховані здатності сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов».

З одного боку, потенціал – це існуючі можливості та ресурси, що використовуються або можуть бути використані для досягнення певної мети. Потенціал, з іншого боку, визначається як наявні можливості та ресурси, які можуть бути використані для досягнення певної мети. Однак є можливості для підвищення продуктивності діяльності чи виробництва, які не використані. Таким чином, перспектива та досягнутий потенціал є двома ступенями.

Таким чином, підводячи підсумок думок вчених про те, що таке «потенціал», ми можемо визначити його як сукупність можливостей, запасів, ресурсів, джерел і джерел, які є доступними (реальними) або прихованими і використовуються чи можуть бути використані для досягнення конкретної мети, вирішення поставлених завдань або виконання цілеспрямованої роботи в будь-якій галузі, сфері, ділянці чи діяльності.

Виробничий потенціал підприємства є однією з його основних складових потенціалу, який формує економічний потенціал. Основні наукові підходи, які використовуються для визначення виробничого потенціалу, можна узагальнити таким чином:

- визначення виробничого потенціалу як сукупності ресурсів, які використовуються під час виробничого процесу [20];
- визначення виробничого потенціалу як можливостей виробництва продукції, як наявних, так і прихованих [21];
- прийняття виробничого потенціалу як системи, яка включає різні види ресурсів або різні елементи [22].

Враховуючи всі методи, визначимо виробничий потенціал як сукупність усіх ресурсів, доступних суб'єкту (нації, регіону чи підприємства), які можуть бути використані для виробництва продукції.

Економічний потенціал — це більш широка категорія, яка охоплює виробничий потенціал. Ці питання досліджували науковці в країні та за

кордоном. На думку академіка Абалкіна Л.І., економічний потенціал стосується окремих підприємств, галузей, економіки країни та їх здатності виробляти товари, товари та послуги, щоб задовольнити потреби населення та суспільства в цілому, а також підтримувати розвиток виробництва та споживання [23]. Тут наголошується на споживанні, розвитку виробництва та задоволенні потреб суспільства.

Герасимчук В.Г. розглядає економічний потенціал як поєднання можливостей підприємства щодо виробництва та управління [25]. Виходить, що економічний потенціал складається з потенціалу виробництва ресурсів, потенціалу управління та потенціалу збуту на внутрішньому та міжнародному ринках.

Отже, узагальнюючи наведені визначення, можна сказати, що економічний потенціал — це сукупність можливостей для виробництва, інновацій, управління та маркетингу, які можуть бути використані для виконання економічних операцій і ефективного використання їх під час певного розвитку науково-технічної галузі.

О.І. Кондратюк пояснює зв'язок між економічним потенціалом та експортом, визначаючи експортний потенціал як структурну одиницю економічного потенціалу та визначаючи здатність національної економіки виробляти конкурентоспроможні товари та просувати їх на світових ринках, експортуючи їх у відповідних обсягах за світовими цінами [26]. Таким чином, експортний потенціал є складовою економічного потенціалу, оскільки він демонструє потенційні резерви економічної системи, які можуть бути конкурентоспроможними, постачати свої товари на ринки за кордоном і таким чином об'єднатися з економічним простором у всьому світі.

Структура експортного потенціалу підприємства складається з набору елементів і їхніх зв'язків, які визначають його внутрішню структуру та організацію як цілісного комплексу, що дозволяє найбільш ефективно досягати мети. Для того, щоб компанії могли вийти на міжнародний рівень,

вони використовують складну систему взаємопов'язаних компонентів, відому як «експортний потенціал». Рис. 1.1 ілюструє процес формування конкурентоздатного експортного потенціалу аграрного підприємства.

Рис. 1. 1 Схема формування конкурентоздатного експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств

Джерело: розроблено автором на основі[2]

Науковці розглядають структуру експортного потенціалу з точки зору наявності ресурсів, факторів і резервів, які впливають на ефективність функціонування експортного бізнесу. О.О. Колесніков визначає експортний потенціал як комплекс управлінських, виробничих, інноваційних, маркетингових компонентів, які підтримуються фінансовими ресурсами, кадрами, технологіями, матеріально-технічними та інформаційними ресурсами [64]. Для структури експортного потенціалу було б корисно

включити логістичну складову. Щоб підкреслити, подані складові є взаємопов'язаними та доповнюють одна одну, а не існують окремо. Рисунок 1.2 показує експортний потенціал підприємства на основі цих складових.

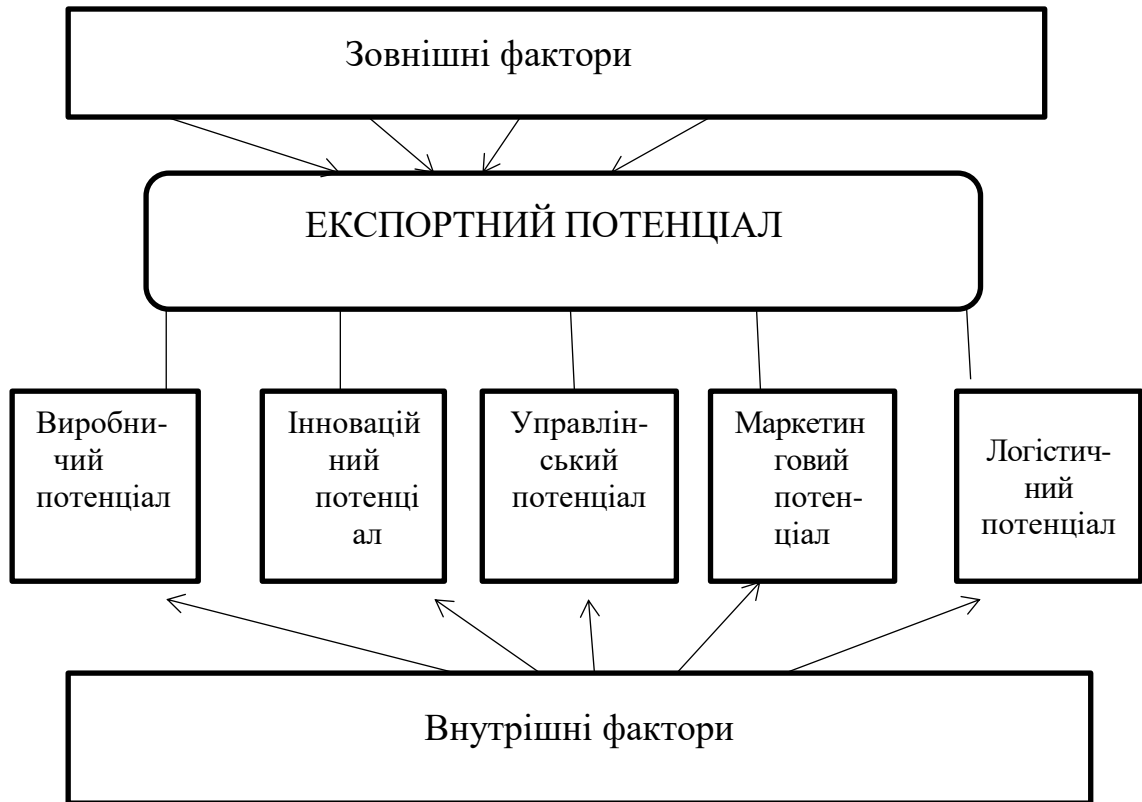

Рис. 1.2 Структура експортного потенціалу сільськогосподарського підприємства

Джерело: розроблено автором на основі[2]

Таким чином, після аналізу визначень експортного потенціалу різними авторами можна зробити наступні висновки: експортний потенціал є важливою частиною економічного потенціалу, а також показником конкурентоздатності країни та підприємств у цілому на міжнародному ринку праці.

Експортний потенціал існує для різних суб'єктів, таких як підприємство, галузь, регіон і нація. З ними тісно пов'язані: експортний потенціал країни складається з експортних потенціалів регіонів і галузей. Їх складають

підприємства, які мають потенціал для експорту, оскільки вони займаються експортною діяльністю, тобто беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності;

Потенціал для експорту залежить від конкурентоспроможності продукції на світовому ринку. На глобальному ринку важливим є зв'язок між попитом і пропозицією на певну продукцію. Факторами, які визначають конкурентоспроможність продукції, є якість і ціна. Крім того, потенціал експорту є сукупністю складових, які взаємодіють і дозволяють компаніям вийти на зовнішні ринки, такі як виробничі, управлінські, маркетингові та інноваційні. У світлі глобалізації та глобальних проблем експортний потенціал має формуватися та реалізовуватися для збереження економічної безпеки країни.

Отже, поняття експортного потенціалу сільськогосподарського підприємства, яке можна запропонувати, розкриває сукупність ресурсів та факторів, їх ефективне поєднання, що сприяє підприємству виготовляти та збувати продукцію на світовий ринок, а також враховує ресурсні, виробничі потенціали підприємств, їх експортну здатність та логістичні потенціали щодо експорту сільськогосподарської продукції.

1.2 Чинники підвищення експортного потенціалу

Будь-яке явище, його робота та розвиток, залежить від внутрішньої структури та зовнішніх впливів. Міжнародна економіка є результатом комплексу умов і елементів, які складають міжнародні економічні відносини. Таке середовище впливає на всі процеси, що відбуваються у глобальній економіці. Однією з важливих сфер міжнародних відносин є торгівля, яка також функціонує під впливом міжнародної економіки. Внутрішнє та зовнішнє є двома категоріями такого середовища. Такі компоненти складають

структуру міжнародних економічних відносин, яка називається внутрішнім середовищем міжнародної економіки, що формується з таких елементів:

- зовнішньоекономічна діяльність країн і їхніх суб'єктів;
- форми та рівні міжнародних економічних відносин;
- внутрішні закони розвитку міжнародної економіки, тобто явища та процеси, пов'язані з міжнародною економікою, і їхні причини;
- управління міжнародними економічними процесами.

Міжнародна економіка є системою зовнішніх умов, які формують міжнародні економічні відносини, а також системою факторів, які впливають на мікро- та макромотивацію поведінки суб'єктів світогосподарської взаємодії та визначають ефективність їх участі в міжнародному поділі праці. Умови та елементи прямої (безпосередньої) дії та непрямой (опосередкованої) дії є двома категоріями зовнішнього середовища.

Умови та фактори прямої дії є необхідними для ефективного ведення міжнародних економічних відносин. Ці фактори включають міжнародні організації, міжнародні закони та торгові представництва.

Система елементів, які прямо впливають на функціонування світової економіки, називається інфраструктурою міжнародних економічних відносин. Завданням інфраструктури є забезпечення функціонування об'єктів і суб'єктів міжнародної економіки та спрямування їхньої взаємодії на оптимізацію. Умови та фактори непрямой дії визначаються тим, що їхні зміни не відразу впливають на розвиток міжнародних економічних відносин. Приклади таких змін включають політичні події, розробку нових родовищ корисних копалин, наукові відкриття, збільшення або зменшення рівня народжуваності тощо.

Багато дослідників стверджують, що фактори внутрішнього та зовнішнього середовища мають вплив на потенціал експорту країни. Таким чином, Т. М. Мельник визначає потенціал країни для експорту як сукупність внутрішніх і зовнішніх факторів [20]. Таким чином, потенціал для експорту базується як на національному підході до визначення можливостей

виробництва, так і на конкурентних умовах світового ринку для реалізації продукції, яку планується експортувати. Згідно з деякими авторами, фактори умови, які впливають на формування та розвиток експортного потенціалу, називають. Таким чином, фактори повинні включати компоненти, які показують структуру експортного потенціалу.

Наукова література пропонує широкий спектр методів класифікації факторів, які впливають на потенціал експорту. Групи факторів можна класифікувати відповідно до об'єкта маркетингового середовища підприємства. Ці фактори включають характеристики підприємства (наприклад, розмір, міжнародна компетентність, кількість менеджерів з міжнародним досвідом тощо), ринок галузі та експортного продукту; психологічні особливості та переваги менеджменту; вибір цільового ринку та сегменту.

Контрольовані та неконтрольовані підприємства є двома категоріями виробників, які впливають на потенціал експорту. Контрольовані підприємства мають здатність змінювати свою орієнтацію. Обсяги виробництва, технології, якість продукту, маркетингова стратегія, потенціал працівників тощо. Неконтрольовані підприємства поділяються на державно контрольовані та неконтрольовані. Експортна стратегія, зовнішньоторговельна політика, рівень інфляції, рівень підтримки експорту, валютні коливання та рівень розвитку ринкової інфраструктури – це ті речі, які держава може змінити, щоб допомогти компаніям краще експортувати. Техногенні, кліматичні та соціально-культурні фактори належать до неконтрольованих держав. Деякі дослідники пропонують розділити фактори впливу на експортну здатність компанії залежно від того, наскільки вони контролюють ендогенні (внутрішні) та екзогенні (зовнішні) фактори [28]. Екзогенні фактори не можуть бути впливом підприємства, а ендогенні можуть.

Чинники можна класифікувати за часом, наприклад, як постійні чи тимчасові. Перші включають географічне розташування, стратегію експорту компанії, якість кадрів, виробничо-технологічні умови тощо.

Г.Г. Гутів пропонує інший погляд на фактори, які впливають на потенціал експорту. [29]. Він розділяє їх на внутрішні та зовнішні залежно від системи національного господарства. Виділяючи внутрішні фактори в системі національного господарства та зовнішні фактори поза нею, ми підтверджуємо думку автора.

О.І. Попов підкреслює, що такі фактори, як попит і пропозиція на ринку країн-імпортерів, є важливими для формування експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств; ці фактори є зовнішніми факторами для підприємств-виробників [29].

На процес експортування значною мірою впливає зовнішнє середовище. Отже, проаналізувавши різні варіанти класифікації факторів, що мають вплив на формування експортного потенціалу, які пропонують різні автори, і враховуючи специфіку галузі, ми пропонуємо виділити наступні підгрупи внутрішніх і зовнішніх чинників: чинники попиту, чинники пропозиції, інституційні та інфраструктурні чинники. На рис. 1.3 показано схему представлення цієї класифікації.

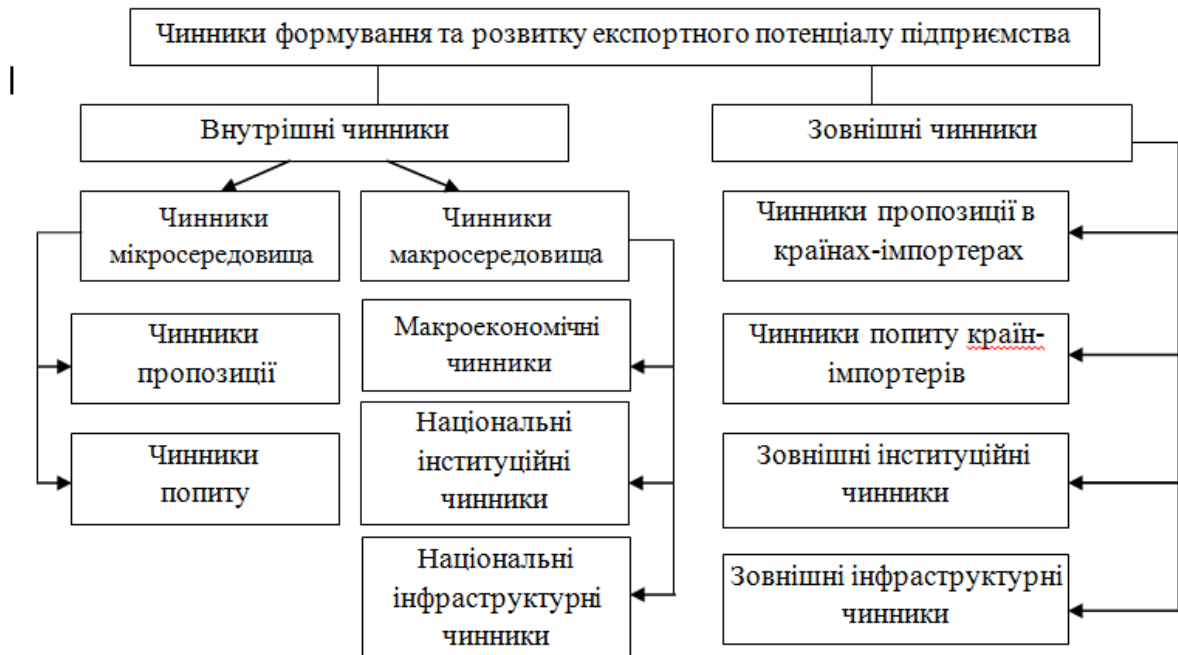

Рис. 1.3. Чинники підвищення експортного потенціалу підприємства

Джерело: розроблено автором на основі [28]

Можна зауважити, що сукупність факторів, які визначають потенціал експорту, буде різною для кожного суб'єкта зовнішньоекономічних відносин. Кількість елементів, які входять до складу, буде різною для кожної галузі та окремого підприємства, в залежності від його спеціалізації [29].

Розглянемо більш детально всі виділені фактори, враховуючи особливості розвитку сільського господарства. Національні особливості розвитку галузі та окремих її суб'єктів, порівняльні переваги країни в розвитку даного виробництва, національні та культурні особливості споживання даного виду продукту, які перебувають під впливом глобального розвитку — все це включено до внутрішніх чинників пропозиції, як показано на рисунку 1.3. На виробничому рівні фактори пропозиції включають характеристики та розмір підприємств-виробників, характеристики продукції та сезонність реалізації. До основних характеристик аграрних підприємств належать географічне розташування та

забезпеченість сільськогосподарськими угіддями (їхня площа та якість: родючість, засміченість бур'янами). Для кожної культури ґрунт є кращим. Забезпеченість трудовими ресурсами та їх якісний склад, тобто рівень кваліфікації працівників, є важливими для будь-якого підприємства. Для ефективного ведення сільськогосподарського виробництва необхідно залучення кваліфікованих спеціалістів для впровадження нової техніки та сучасних прогресивних технологій. Працівникам потрібно знати про нові технології виробництва продукції, нові сорти, добрива, засоби захисту рослин і технології. Вони також повинні володіти технологіями та вміти керувати сучасними технологіями. Підприємства, які мають кращу забезпеченість механізаторами (трактористами, комбайнерами, машиністами, водіями), майстрами рослинництва та тваринництва I та II класів, спеціалістами з вищою та середньою спеціальною освітою, мають більш високий рівень продуктивності. Важливо, щоб працівники управлінського ланцюга знали сучасний менеджмент і маркетинг.

Забезпечення матеріально-технічними ресурсами є важливою частиною діяльності підприємств, оскільки це сприяє прогресу та вдосконаленню процесу виробництва. Звичайно, господарство не може виконати ґрунтообробні роботи, такі як внесення добрив, обробіток посівів для боротьби з бур'янами та хворобами, що затягує терміни збиральних робіт, якщо господарство не має належного обладнання.

Коли господарство використовує застарілу техніку збирання зерна, воно втрачає приблизно 15% зерна під час збирання врожаю, що призводить до зниження прибутку. Стратегія підприємства має вирішальне значення для формування пропозиції сільськогосподарської продукції. Це включає визначення пріоритетних напрямків і визначення способу збуту своєї продукції на внутрішньому чи зовнішньому ринку.

Зважаючи на те, що підприємство повинно мати грошове забезпечення, щоб воно могло мати достатнє ресурсне забезпечення, оскільки відсутність

грошових коштів не дозволить господарству придбати якісні насіння, добрива, пестициди та інші матеріали. Буде неможливо отримати якісну продукцію. Компанії не мають власних коштів, тому вони звертаються до фінансових установ. Для аграріїв проблемою є ризики та низькі кредитні відсотки.

Одним із позитивних моментів останніх років є те, що фінансові установи активно співпрацюють з виробниками сільськогосподарської техніки, добрив, насінневих матеріалів, препаратів для захисту рослин від шкідників і бур'янів, а також пропонують вигідні програми розтермінування платежів або оплати після реалізації продукції.

Технології виробництва, такі як використання високоякісних насінневих матеріалів, використання системи сівозмін, правильний і своєчасний обробіток ґрунту та вчасний збір урожаю, впливають на ефективність вирощування агропродукції. Урожай можна збільшити на 20-25% за допомогою високоякісного насіннєвого матеріалу. Сучасні технології обробітку ґрунту дозволяють значно заощадити гроші та зменшити вплив на родючість ґрунту. Вирощування сільськогосподарських культур у сівозмінах і боротьба з хворобами забезпечують збільшення урожайності у два рази. Урожай можна зберегти на 15–20 відсотків більше, якщо його вчасно збирати.

Якість також є важливим фактором, що впливає на потенціал сільськогосподарських культур для експорту.

Розширення торговельних можливостей призвело до значних змін у виробництві харчових продуктів. Таким чином, рівень доходу споживачів має значний вплив на їх попит. Після цього клієнт вибирає дорожчий і якісніший продукт.

Інституційні фактори, такі як державна аграрна політика та зовнішньоекономічна політика, мають вплив на збільшення експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Для досягнення цілей державної аграрної політики необхідні інституції, методи, форми та інструменти. Зовнішньоекономічна політика в АПК, яка включає методи,

інструменти, інститути та форми, відіграє значну роль у формуванні та розвитку експортного потенціалу господарств.

Усі дві політики мають враховувати національні аспекти ведення сільського господарства, а також глобальні виклики.

Що стосується зернового ринку в Україні, держава не має ефективної системи регулювання зовнішньоекономічних відносин за допомогою квот, що не завжди позитивно впливає на експортний потенціал зернових. При експорті зерна час і місце реалізації мають вирішальне значення. Оскільки втрата часу означає втрату позицій на ринку, а несвоєчасні поставки для експортерів призводять до штрафних санкцій.

Зростання внутрішньої інфраструктури також є важливим фактором. Зерносклади, комплекси з сушіння та сортування зерна, транспортні компанії, порти та залізниці є важливими компонентами її експорту. Щоб надати високоякісні послуги зі зберігання зерна, зерносклади повинні бути сертифіковані.

Макроекономічні фактори, такі як відсоткова ставка на ринку, інфляція, валютний курс, безробіття тощо, мають значний вплив на потенціал експорту через попит і пропозицію.

Важливими факторами, які сприяють збільшенню потенціалу для експорту, є природні ресурси та природно-кліматичні умови країн-виробників. [15].

Сучасне оснащення технікою та передовими агротехнологіями європейських, австралійських і канадських виробників перевершує оснащення українських аграріїв. Це впливає як на кількість, так і на якість урожаю. Інформація є ключовим фактором, що впливає як на попит, так і на пропозицію в постіндустріальному суспільстві. Вона впливає на ціну, якість, обсяги закупівель та інші умови, які пропонують потенційні продавці.

Виробники сільськогосподарської продукції в Європі та Сполучених Штатах можуть залучити велику кількість покупців завдяки маркетинговим

заходам. Вітчизняні експортери повинні використовувати цей досвід, надаючи інформацію щодо якісних і кількісних показників, цін і умов постачання, форм сплати та можливостей товарообмінних операцій. Посольства, міністерства та організації, які стежать за імпортом зерна, повинні отримати доступ до цієї інформації. Таким чином, стали більш поширеними семінари, виставки та конференції, щоб просувати свої товари.

Як наслідок, рівень розвитку інфраструктури може або сприяти розвитку експортного потенціалу, якщо він ефективний, або гальмувати його розвиток, якщо він недостатній.

1.3 Методичні основи оцінки експортного потенціалу аграрних підприємств

Існуючі методи визначають внутрішню структуру потенціалу за складом і співвідношенням різних структурних потенціалів. Потенціал підприємства для експорту включає наступне:

- 1) потенціал його наявних внутрішніх ресурсів;
- 2) потенціал цільового ринку через міжнародні ринки;
- 3) умови, за допомогою яких економіка може вийти на відповідний міжнародний ринок.

До оцінки можливостей для експорту включається потенціал цільового міжнародного ринку. Потенціал внутрішніх ресурсів компанії повинен дорівнювати потенціалу цільового світового ринку. Національні та зовнішні умови визначають вихід на міжнародні ринки. Система підтримки виробництва, спрямована на експорт, і торговельна політика країни є компонентами національних умов. Торговельний режим країни-експортера є частиною зовнішніх умов. Відповідність потенціалу внутрішніх ресурсів вимогам міжнародного ринку та умовам виходу на цільовий міжнародний ринок є ознаками того, що компанія має ефективний експортний потенціал.

Визначення ролі, яку відіграє експортна орієнтація для економічного

розвитку країни, вказує на те, що традиційний експортний потенціал можна визначити за допомогою сукупності показників, аналіз яких вплине на його оцінку. Цей набір показників включає:

- залежність між експортом товарів до ВВП та його динамікою за цей період часу;
- залежність між експортом основних товарних груп до ВВП;
- співвідношення між експортом товарів однієї галузі та обсягом виробництва цієї галузі;
- співвідношення між часткою експорту певного виду продукції та часткою цієї продукції в усьому світі;
- співвідношення між експортом товарів однієї галузі та обсягом виробництва відповідної галузі. [36].

На додаток до цих показників варто включити наступні показники. Коефіцієнт участі у міжнародному поділі праці (на рівні країн), який визначається співвідношенням між часткою кожної країни у світовому експорті та часткою у світовому ВВП.

Методологічний підхід, відомий як управління міжнародною конкурентоспроможністю, дозволяє визначити ступінь експортного потенціалу компанії. Управління міжнародною конкурентоспроможністю бізнесу стає все більш важливим через зміни в зовнішньому конкурентному середовищі, зміни в потребах споживачів, доступність сучасних технологій і глобалізація бізнесу. Забезпечення належного рівня міжнародної конкурентоспроможності є однією з багатьох проблем, з якими стикаються сільськогосподарські компанії, коли вони прагнуть вийти на зовнішні ринки. Проблеми виникають через брак кваліфікованих знань і навичок, необхідних для створення ефективної системи управління підприємствами, які конкурують на міжнародному ринку.

Для того, щоб досягти вищого рівня конкурентоздатності на світовому ринку та зменшити негативні наслідки конкурентної боротьби, системи

управління міжнародною конкурентоздатністю підприємств повинні вжити відповідних заходів. Компанія прагне підтримувати свою стійкість на глобальному ринку, що є основною метою управління міжнародною конкурентоздатністю.

З метою забезпечення міжнародної конкурентоспроможності підприємств система управління включатиме:

1. Спостереження та аналіз конкуренції на глобальному ринку. Дослідження важливих факторів зовнішнього середовища ринку, таких як рівень конкуренції на ринку, проводяться для додаткового визначення ризиків і перспектив підприємств. Аналіз включатиме результати діяльності конкурентів і ознайомлення з місцем їхнього потенційного ринку. Для кожного підприємства вибір нейтральної, позитивної чи негативної позиції допоможе вибрати стратегію конкурентної поведінки.

2. Оцінка конкурентоспроможності підприємства, його товарів і основних потенційних конкурентів на міжнародному ринку. При цьому визначаються основні ключові елементи досягнення підприємства та його конкурентні цілі, щоб воно могло працювати успішно та ефективно в майбутньому.

3. Встановлення мети діяльності компанії та наряду створення системи управління міжнародною конкурентоздатністю компанії, щоб виявити причини, чому компанії здійснюють виробничо-господарську діяльність, а також шляхи її розвитку.

4. Вибір методів господарства, за допомогою яких система управління міжнародною конкурентоздатністю підприємств може досягти своєї мети, є частиною виконання її цілей.

5. Оцінка та нагляд за результатами впровадження обраної стратегії управління конкурентоздатністю господарств на глобальному ринку. На цьому етапі бізнес аналізує результати своїх дій і порівнює їх зі своїми пріоритетами. [36].

Вплив факторів, пов'язаних з потенційними конкурентами, які мають досвід управління, впливає на ефективність виконання завдань, які необхідно виконати. Це включає прямий вплив постачальників і споживачів продукції на рівень конкуренції та інші фактори. Сільськогосподарські підприємства стикаються з управлінськими проблемами. При управлінні міжнародною конкурентоздатністю сільськогосподарських підприємств можна виділити кілька основних випадків. Одним із них є політична та економічна нестабільність країни, особливо недостатня політика щодо підвищення конкурентоспроможності господарств на міжнародному рівні. Більшість сільськогосподарських підприємств не можуть представити свої товари на міжнародному ринку. Це залежить від нерівного вибору каналів поділу продукції та нерівних позицій сільськогосподарських виробників на ринку [4].

Недостатнє інформаційне забезпечення є другою проблемою. Компанії не мають достатніх знань про стан діяльності відповідних об'єктів на національному та глобальному ринках. Їхня діяльність важко адаптувати до зміни навколишнього середовища.

При вирішенні проблем ефективного управління конкурентоспроможністю сільськогосподарських підприємств на міжнародному ринку важливо враховувати фактори, які можуть впливати на функціонування господарств на світовому ринку будь-яким способом. Необхідно визначити основні етапи формування системи, а також швидко вирішувати проблеми в процесі виробництва продукту, спостерігати за ринком і впроваджувати стратегії господарства, щоб конкурувати на міжнародних ринках. Слід підкреслити, що забезпечення сировини, необхідного для виробництва конкурентоспроможної продукції, а також розміри виробництва сільськогосподарської продукції є двома факторами, які можуть визначити експортний потенціал сільськогосподарських підприємств. Національні потреби в сільськогосподарських продуктах

залежать від попиту та платоспроможності споживачів, а потреба в ресурсах залежить від попиту переробних підприємств аграрної продукції. У цьому випадку важливою є конкурентоспроможність товарів, які на даний момент не відповідають більшості міжнародних стандартів.

Методичні підходи до оцінки експортного потенціалу можна класифікувати відповідно до різних ознак (рис. 1.4). Методики можна розділити на прості кількісні, складні багатофакторні та складні інтегральні за ступенем складності. Кількісні (в балах, коефіцієнтах), вартісні та натуральні — це три різні способи вимірювання експортного потенціалу. Що стосується методів оцінювання, існує два види: експертний (оцінюється за допомогою балів і вимагає участі експертів) і математичний (оцінюється за допомогою математичних формул). Крім того, залежно від типу вимірів, які використовуються для оцінки, методи поділяють на порівняльні (оцінюється експортний потенціал шляхом порівняння власної продукції чи результатів діяльності господарства з продукцією чи результатами діяльності конкурентів) і змістовні (оцінюється експортний потенціал або фактори).

У результаті різноманіття об'єктів оцінювання, галузевих особливостей об'єктів дослідження та авторських підходів існує велика різноманітність методів оцінювання експортного потенціалу. Структура галузевої особливості включає перелік елементів, які можуть вплинути на підвищення експортного потенціалу, і визначає, які з них мають найбільший вплив.

Рис.1.4 Методи оцінки експортного потенціалу

Джерело: розроблено автором на основі[36]

Розвиток деяких галузей обмежений основними виробничими ресурсами, такими як землі для рослинництва та поклади природних копалин для видобувної галузі.

При оцінці вчені можуть використовувати ресурсний підхід. Це дає можливість обчислити загальну оцінку потенціалу, а також його реальний розмір. Результативний підхід дозволяє визначити потенційний розмір експорту шляхом найбільш ефективного використання елементів, які формують експортний потенціал. Таким чином, можна виділити наступні компоненти оцінювання експортного потенціалу (рис. 1.5).

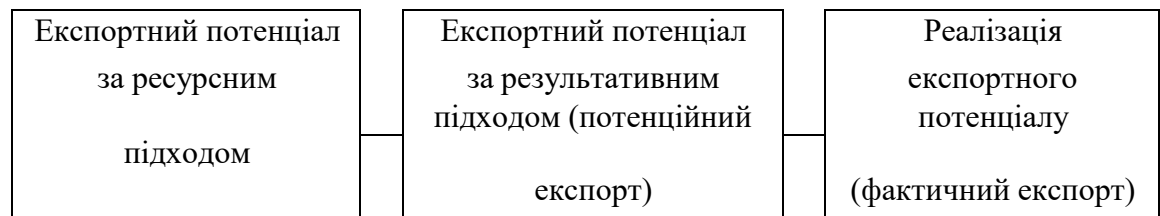

Рис. 1.5 Оцінювання експортного потенціалу сільськогосподарського підприємства

Джерело: розроблено автором на основі[36]

Вчені пропонують використовувати ресурсний підхід, щоб визначити розмір експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Спочатку вчені повинні оцінити вартість усіх ресурсів, які беруть участь у формуванні виробничого потенціалу, який є частиною експортного потенціалу.

Варто підкреслити, що існує необхідність державного регулювання експортної діяльності, незважаючи на методологію створення ефективного механізму формування експортного потенціалу. Можливим є імпортозаміщення продуктів харчування, що може ускладнити обробку інформації. Потрібно визначити найбільш ефективний спосіб збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. У той же час необхідно шукати способи зменшити витрати та відходи під час виготовлення товарів. Це збільшить можливості експорту. У світлі поточної ситуації очевидно, що Україна може потенційно збільшити експорт своїх товарів за рахунок власних ресурсів

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз формування експортного потенціалу та реалізація експортної діяльності агросектору України

У сільському господарстві країни виробництво рослинницької продукції відіграє важливу роль як для внутрішнього споживання, так і для експорту.

Крім того, завдяки своїй аграрній природі Україна займає важливе місце у світовому виробництві рослинницької продукції. Провідні культури, такі як соняшник, кукурудза, ячмінь і пшениця, визначають потенціал експорту країни та сприяють її економічному розвитку. У сучасному стані рослинництва в Україні помітні позитивні зміни, але є й перешкоди [10].

Війна в Україні вплинула на виробництво та експорт рослинництва. Однак українські аграрії продовжують забезпечувати продовольчу безпеку країни та світу, докладаючи всіх зусиль, щоб зменшити збитки [2].

У світі Україна займає перше місце у вирощуванні зернових культур, зокрема пшениці, ячменю, кукурудзи, соняшнику та цукрового буряку. Сільськогосподарське виробництво країни залежить від цих культур, які також забезпечують значний експортний потенціал. Технічні культури використовуються в різних галузях промисловості як матеріали. Тваринницька продукція базується на кормових культурах. Таблиця 2.1 показує обсяги сільськогосподарських культур, вирощених в Україні з 2018 по 2023 рік.

Враховуючи показники виробництва рослинницької продукції за 2023 рік порівняно з 2018 роком, ми бачимо, що усі наведені види культур, за винятком картоплі, зменшилися. Погана погода, особливо в південних регіонах України, пояснює цей факт. Наприклад, надмірні опади та посухи

знизили урожай у багатьох районах. Це вплинуло на виробництво зернових та інших культур.

Таблиця 2.1 - Обсяги вирощування основних сільськогосподарських культур, 2018–2023 рр., тис. т

Роки	Зернові та зернобобові культури	Буряк цукровий фабричний	Соняшник	Картопля	Овочеві культури	Плодові та ягідні культури
2018	70057	13968	14165	22504	9440	2571
2019	75143	10205	15254	20269	9688	2119
2020	64933	9150	13110	20838	9653	2024
2021	86010	10854	16392	21356	9935	2235
2022	53864	9942	11329	20900	7512	1995
2023	59772	13130	12760	21359	8297	1996
Відхилення 2023 (+/-) 2018						
X	-10285	-838	-1405	-1145	-1143	-575

Джерело: узагальнено на основі [38]

У народному господарстві вирощування сільськогосподарських культур має важливе значення, оскільки воно охоплює економічні, соціальні та екологічні аспекти, а головним елементом якого є стійкий розвиток суспільства. Воно задовольняє основні потреби людей, підтримує економіку, покращує соціальне благополуччя та сприяє охороні навколишнього середовища.

Використовуючи продуктивність виробництва продукції рослинництва, зокрема урожайність основних сільськогосподарських культур, можна зробити висновки про ефективність управління в цій галузі (табл. 2.2).

Згідно з даними табл. 2.2, сформульовані висновки щодо ефективності виробництва основних видів продукції рослинництва підтверджуються, оскільки урожайність деяких культур зменшилася з 2018 по 2023 рік (рис. 2.1).

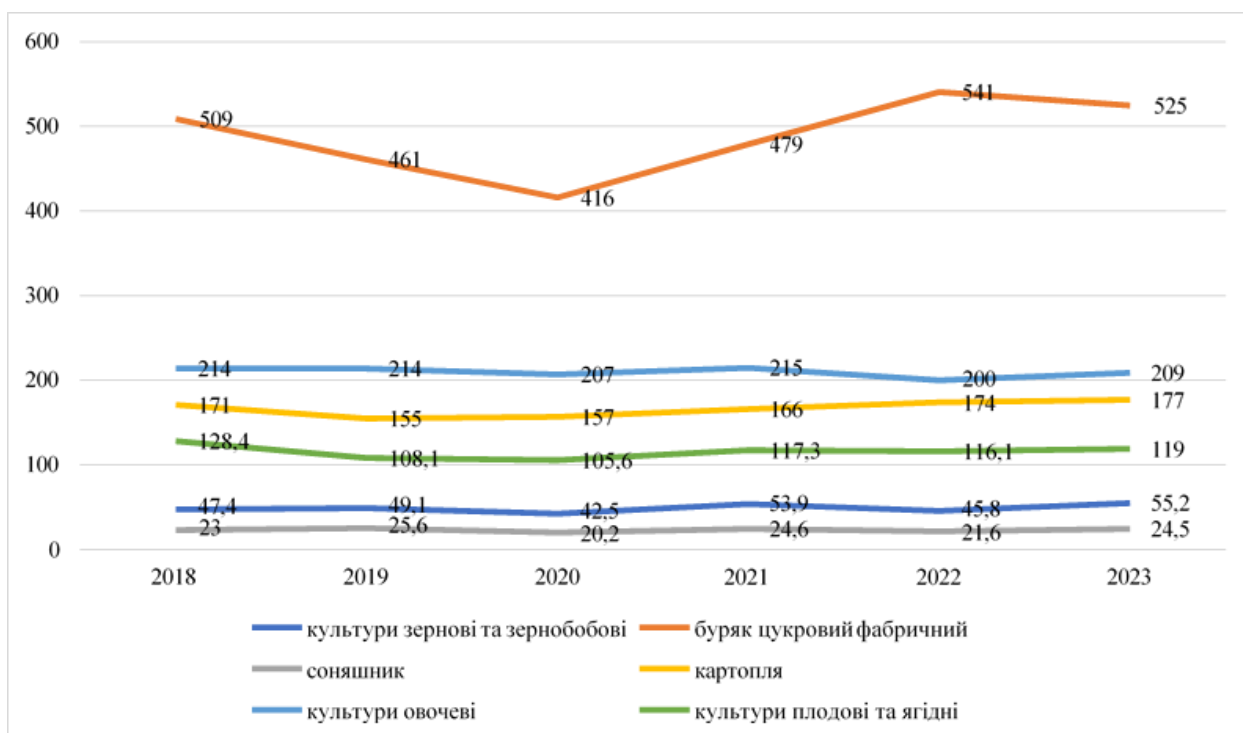

Рис. 2.1 Динаміка урожайності основних сільськогосподарських культур в Україні, 2018–2023 рр., ц /га

Джерело: узагальнено на основі [38]

Таблиця 2.3 показує, що зернові культури, такі як пшениця, кукурудза, ячмінь, жито та овес, є основними культурами сільського господарства в Україні. В Україні в 2023 році посівна площа зернових культур становила 10985 тис. га, цукрового буряку 250 тис. га, соняшнику 5220 тис. га, картоплі 1210 тис. га та овочевих культур 397 тис. га.

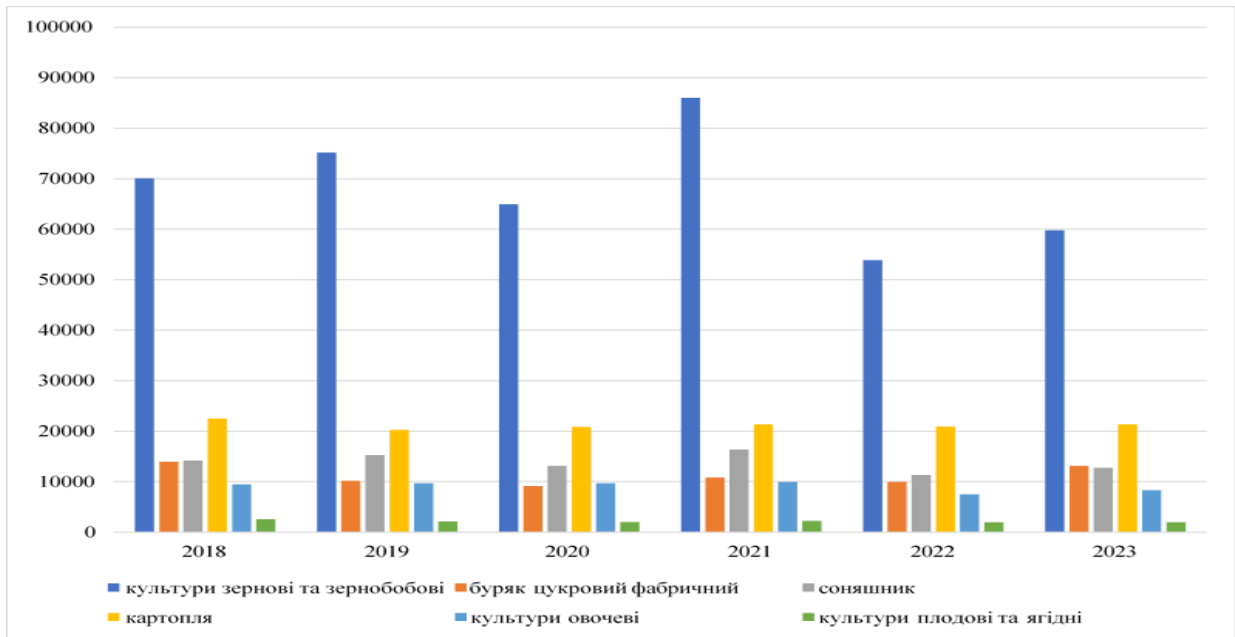

Рис.2.2 Динаміка вирощування основних сільськогосподарських культур в Україні, 2018-2023 рр.

Джерело: узагальнено на основі [38]

Таблиця 2.2 - Урожайність основних сільськогосподарських культур, 2018–2023 рр., ц/га зібраної площі

Роки	Зернові та зернобобові культури	Буряк цукровий фабричний	Соняшник	Картопля	Овочеві культури	Плодові та ягідні культури
2018	47,4	509	23,0	171	214	128,4
2019	49,1	461	25,6	155	214	108,1
2020	42,5	416	20,2	157	207	105,6
2021	53,9	479	24,6	166	215	117,3
2022	45,8	541	21,6	174	200	116,1
2023	55,2	525	24,5	177	209	119,0
Відхилення 2023 (+/-) 2018						
X	7,8	16	1,5	6	-5	-9,4

Джерело: узагальнено на основі [38]

Таблиця 2.3 - Показники динаміки посівних площ основних сільськогосподарських культур в Україні, 2018–2023 рр., тис. га

Роки	Зернові та зернобобові культури	Буряк цукровий фабричний	Соняшник	Картопля	Овочеві культури	Площа насаджень плодових та ягідних культур
2018	14839	276	6117	1319	439	228
2019	15318	222	5928	1309	452	225
2020	15392	220	6457	1325	464	219
2021	15995	227	6622	1283	460	217
2022	12171	184	5293	1208	378	193
2023	10985	250	5220	1210	397	187
Відхилення 2023 (+/-) 2018						
X	-3854	-26	-897	-109	-42	-41

Джерело: узагальнено на основі [38]

За рахунок менших витрат виробництва, а саме використання дешевої робочої сили та низьких орендних ставок на землю, українські агрохолдинги ефективніші порівняно зі світовими лідерами в рослинницькій галузі. На відміну від цього, родючі ґрунти також дозволяють досягти порівняно високої врожайності. Це підтримує стабільність експорту та підвищує конкурентоспроможність української рослинницької продукції на міжнародних ринках [1].

Прибутковість аграрних підприємств значною мірою залежить від кількості продукції, яку вони експортують. Врожайність зернових та олійних культур в Україні зростає протягом останніх років, що призвело до зростання експорту та доходів від реалізації сільськогосподарської продукції (рис.2. 3).

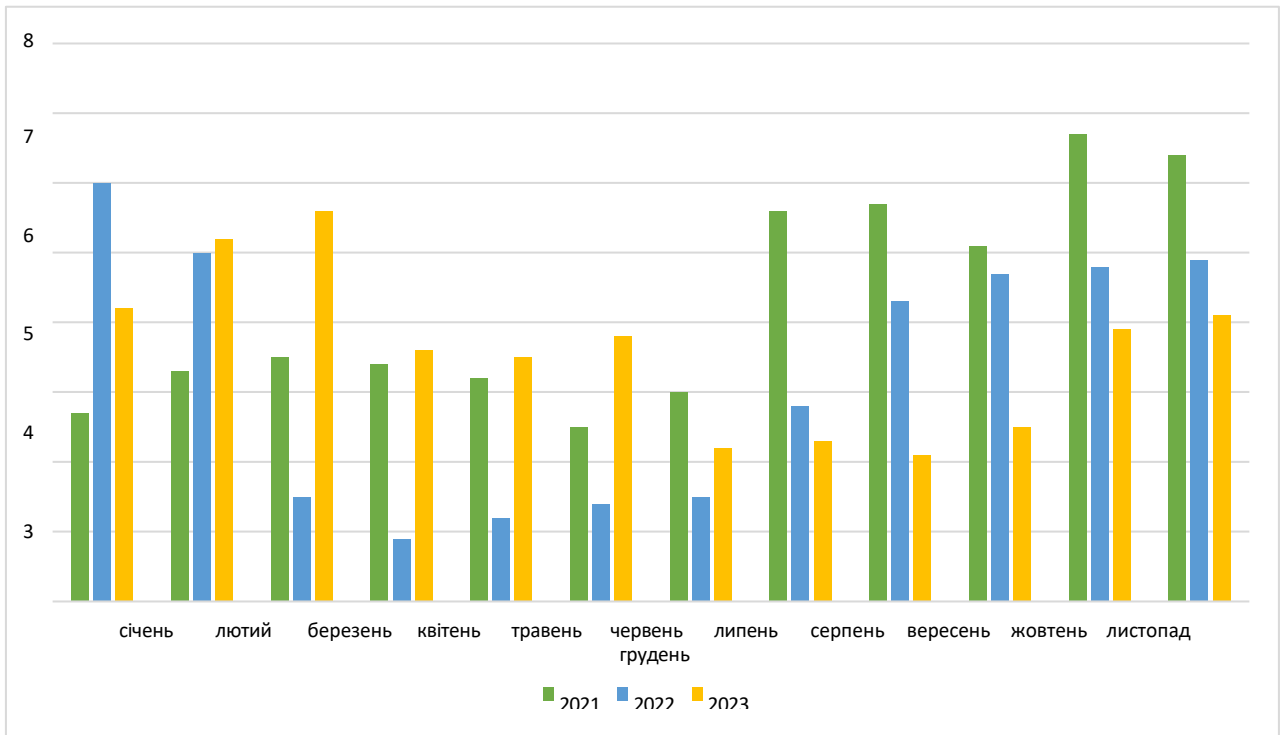

Рис.2.3. Український експорт зерна 2021-2023 рр., млн.тонн

Джерело: узагальнено на основі [38]

Україна є найбільшим виробником соняшникової олії в світі та займає перше місце в світі з експорту. Продажі за кордоном складають 11% експортної виручки країни. Але важливо пам'ятати, що Україна постійно стикається з новими проблемами через зміни в геополітичній ситуації та економічних факторах. Це може вплинути на динаміку експорту та прибутковість сільськогосподарських підприємств.

Українські аграрії докладають зусиль для мінімізації збитків і забезпечення продовольчої безпеки, незважаючи на те, що війна в Україні негативно вплинула на виробництво та експорт рослинництва.

Оскільки тут виникають певні проблеми, розвиток фермерських господарств також потребує уваги. Через високу ціну більшості фермерів ці технології недоступні, тому фермери відстають від сучасних тенденцій у використанні інноваційних технологій у сільському господарстві. Крім того,

створення продуктивного виробництва стає більш складним завдяки відсутності стартового капіталу. Надання фермерам пільгових кредитів зі зниженими відсотковими ставками може вирішити цю проблему. З іншого боку, необхідно гарантувати, що сільськогосподарська продукція буде продаватися за вигідними цінами, а також створити умови, за яких фермери матимуть можливість покращити свою технічну базу [4].

У результаті повномасштабної війни росії в Україні аграрний сектор зазнав значних втрат, що вплинуло на всю економіку. За даними Київської школи економіки та Мінагрополітики України загальна сума попередніх втрат у сільському господарстві України сягнула 6,6 млрд доларів США до вересня 2022 року, що становить 23% від загальної суми втрат у сільському господарстві України. У тому числі: сільськогосподарське обладнання та техніка на суму 2885,4 млн доларів; складські приміщення на суму 1062,5 млн доларів США; тваринництво на суму 362,5 млн доларів США ; багаторічні культури на суму 348,7 млн дол; добрива, пальне та засоби захисту рослин на суму 95,4 млн дол; вироблена продукція на суму 1872 млн доларів. Станом на лютий 2023 року українська економіка зазнала збитків на загальну суму 40,2 млрд дол. США, з яких прямі збитки становлять 8,7 млрд дол. США. Світовий банк оцінює, що аграрний сектор зазнав збитків на суму близько 290 млрд дол. США за рік в результаті повномасштабної війни росії на території України [1]. Одним із найбільших секторів економіки України є аграрний сектор. За уточненими даними дослідження інформації митної статистики та її аналізу, експорт зернових культур становив майже 24 млн. тонн, а експорт основних продуктів переробки зернових досяг 71,9 тис. тонн протягом 2022 року. Це майже на 10 млн тонн менше, ніж у попередньому маркетинговому сезоні (табл. 2.4). В 2021 рік на Україну припадало понад 40% світового експорту соняшникової олії, понад 10% кукурудзи та ячменю та близько 10% пшениці та ріпаку.

Виробництво зернових культур у 2022 році скоротилося на 37% порівняно з показниками 2021 року і становило близько 53,9 млн. тонн. Тим часом виробництво олійних культур скоротилося на 24% до 17,5 млн тонн.

Таблиця 2.4 - Митна статистика експорту з України зернових, зернобобових (з продуктами їх переробки) та борошна, тис. тонн станом на 11.01.2023

Продукція	2022/23MP	2021/22 MP
Зернові та зернобобові, всього	23963	33701
Пшениця	8712	16153
Ячмінь	1663	5290
Жито	12,5	143,5
Кукурудза	13502	11871
Борошно пшеничне, тис.тонн	68,3	59,1
Борошно інше, тис.тонн	3,6	1,0
Борошно разом, тис.тонн	71,9	60,1
Експорт разом	24059	33781

Джерело: узагальнено на основі [38]

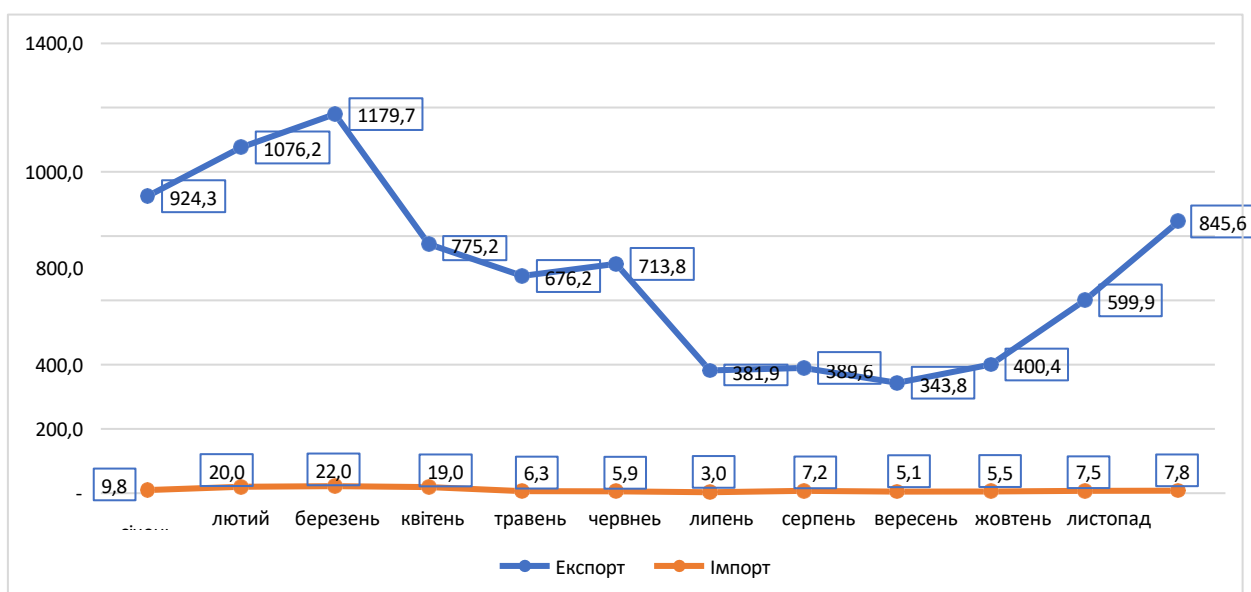

Рис. 2.4 Щомісячні обсяги товарної структури зовнішньої торгівлі в 2023 році, зернові культури, млн дол. США)

Джерело: узагальнено на основі [38]

Окупація територій, зміна посівних площ і скорочення виробництва найбільш продуктивних продуктів призвели до зниження валової доданої вартості сільського господарства у 2022 році. Перехід багатьох сільськогосподарських виробників з посівів зернових на олійні культури та створення «зернового коридору» були правильними рішеннями, які призвели до покращення цієї діяльності. Крім того, сільськогосподарські підприємства активно використовували інструменти, які надаються державою. Зокрема, Міністерство аграрної політики та продовольства повідомило, що за 2022 рік 43,65 тис. фермерів отримали кредит на суму 95,47 млрд грн (у т. ч. 24,72 млрд грн за програмою державних гарантій розміром 80%). Фонд підтримки аграрного бізнесу спрямований на фінансування проектів енергозабезпечення, наприклад, придбання обладнання для безперервної роботи енергосистеми, а також на відновлення частково або повністю зруйнованих виробничих потужностей. [6].

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» прогнозує, що виробництво сільськогосподарської продукції може скоротитися ще на 2,1%. Це дозволить лише забезпечити внутрішні продовольчі потреби країни [7]. Це пов'язано з втратами доходів сільгоспвиробників у 2022 році та значним подорожчанням ресурсів. У результаті вони можуть не мати можливості придбати високоякісне насіння та забезпечити повноцінне забезпечення технологічного процесу. Це особливо стосується недостатньої кількості засобів захисту рослин і мінеральних добрив.

Близько 36% довоєнного вирощування зернових у країні постраждали від війни. Близько 30% території України може бути перетворена на іншу. Крім того, блокада Чорного моря та шкода, завдана сільськогосподарським господарствам, підвищили витрати та підвищили ризики для виробництва та експорту зерна. Так, світ не отримав додаткових 25 млн тонн агропродукції через саботаж російської федерації «зернового коридору».

Українська «зернова ініціатива» поставила 32,5 млн. тонн агропродукції в 45 країн світу за 11 місяців роботи, зокрема понад 4 млн. тонн продовольства країнам Африки [6].

Тим не менш, уряд України та міжнародна спільнота докладають значних зусиль, щоб зберегти логістичні шляхи експорту зерна. Наприклад, завдяки Чорноморській зерновій ініціативі транспортні та логістичні обмеження в Чорному морі були зменшені, що частково призвело до відновлення експорту зерна. За даними Міністерства аграрної політики та продовольства, станом на квітень 2023 року експорт зернових скоротився приблизно на 13% порівняно з попереднім маркетинговим роком, незважаючи на значні зусилля [8].

У наш час агросектор також стикається зі зміною ринків збуту. Це стосується не лише зерна, але й продуктів з добавленою вартістю, таких як насіння олійних культур або бобових культур. Сюди також входить логістика. У 2022 році масштабне вторгнення заблокувало морські порти, які були частиною маршрутів експорту. У результаті закриття морських портів експорт значно скоротився з 6-7 млн. тонн на місяць до 1,5 млн. тонн. Це призвело до того, що навесні внутрішні ціни на продаж аграрної продукції знизилися нижче рівня собівартості. Тим не менш, зберігаються проблеми з логістикою та ризик блокування «державного кордону» [9].

Зважаючи на вказані особливості сільськогосподарського виробництва та неможливість прогнозування перебігу війни, необхідно поступово формувати стратегічне бачення майбутнього розвитку сільського господарства, окрім оперативного вирішення поточних проблем галузі. Якщо ми хочемо, щоб аграрний сектор залишався стійким і адаптованим до умов війни, ми повинні зосередитися на наступному:

- максимальному залученні прямих і непрямих фінансових заходів, спрямованих на підтримку господарської діяльності аграріїв, збереження найманих працівників і запобігання банкрутству підприємств;

- забезпечення збору врожаю сільськогосподарських культур; досягнення стійкості продовольчих систем громад шляхом створення замкненого ланцюга постачання матеріально-технічних ресурсів, таких як добрива, засоби захисту рослин і сільськогосподарська техніка, а також інших;
- перегляд схеми формування посівних площ сільськогосподарських культур, щоб пріоритетувати задоволення потреб внутрішнього ринку в соціальних харчових продуктах.

2.2 Формування та використання експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області

Дослідження особливостей і тенденцій у виробництві сільськогосподарської продукції є важливою частиною визначення стану та перспектив розвитку експортного потенціалу підприємств-виробників цієї продукції, враховуючи виробничу та ресурсну складову експортного потенціалу та його пряму залежність від обсягів виробництва як фактору пропозиції.

Потенціал сільськогосподарських підприємств Львівської області для експорту залежить від багатьох факторів, включаючи їхню конкурентоспроможність і здатність виходити на зовнішні ринки.

Цей процес можна описати таким чином:

1. Агрокліматичні умови та географічне положення: географічне положення Львівської області сприяє розвитку сільського господарства, дозволяючи вирощувати різноманітні культури та тваринництво. Логістичні ланцюги для експорту товарів стають простішими завдяки наближенню до європейських ринків.

2. Матеріально-технічна база: Розвиток сільськогосподарської техніки, наявність сучасних технологій переробки та зберігання продукції впливають

на потенціал для експорту. Інвестиції в модернізацію бізнесу сприяють підвищенню якості продукції та відповідності міжнародним стандартам.

3. Інвестиції та державна підтримка: Розвиток аграрного сектору стимулюється грантами, програмами підтримки з боку держави та міжнародними інвестиціями, що безпосередньо впливає на збільшення експортного потенціалу.

4. Організація виробництва та кооперація: Співпраця між малими та середніми сільськогосподарськими підприємствами через кооперативи допомагає економити гроші, постачати більше продуктів для експорту та покращити маркетинг.

5. Маркетинг та брендинг: Здатність компаній позиціонувати свої товари на міжнародному ринку є важливою частиною. Розробка стратегії брендування та активне використання сучасних маркетингових інструментів допомагає залучати клієнтів і підвищувати впізнаваність продукту.

6. Стандарти якості та сертифікація: Для успіху на міжнародних ринках необхідно дотримуватися міжнародних стандартів якості, таких як сертифікати щодо безпечності продукції, екологічних вимог і органічного виробництва.

7. Інфраструктурні можливості: Щоб швидко та ефективно експортувати, потрібні розвинені транспортні мережі, склади та логістичні центри.

Таким чином, формування експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області є складним процесом, який включає розширення виробничих потужностей, використання нових технологій, надання державної допомоги та зосередження на міжнародних стандартах якості. Компанії можуть збільшити свою присутність у зовнішній торгівлі та стати конкурентоспроможними на глобальних ринках завдяки ефективній стратегії та інноваціям.

Упродовж останніх років спостерігається позитивна динаміка розвитку сільського господарства Львівської області. Зокрема, у 2023 році обсяг

продукції сільського господарства зріс на 32,8% порівняно з 2015 роком і досяг 48,1 млрд. грн (у постійних цінах 2021 року)

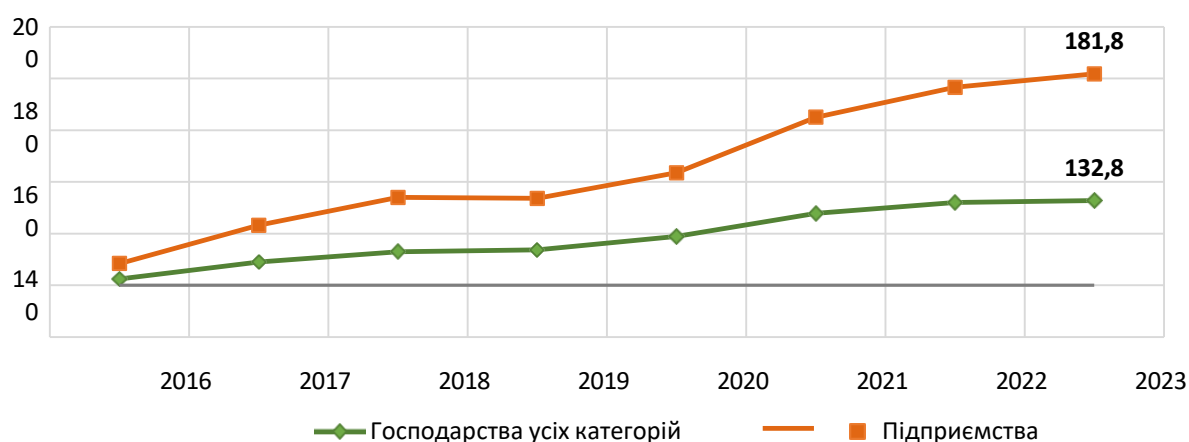

Рис. 2.5 Індекси сільськогосподарської продукції (2015 рік=100%)
Джерело: узагальнено на основі [33]

Згідно рисунку 2.5 за останні 8 років обсяг продукції сільського господарства підприємств Львівської області зріс у 1,8 рази.

У порівнянні з 2022 роком сільськогосподарська продукція зросла на 0,7%, у тому числі підприємства на 2,9 відсотка.

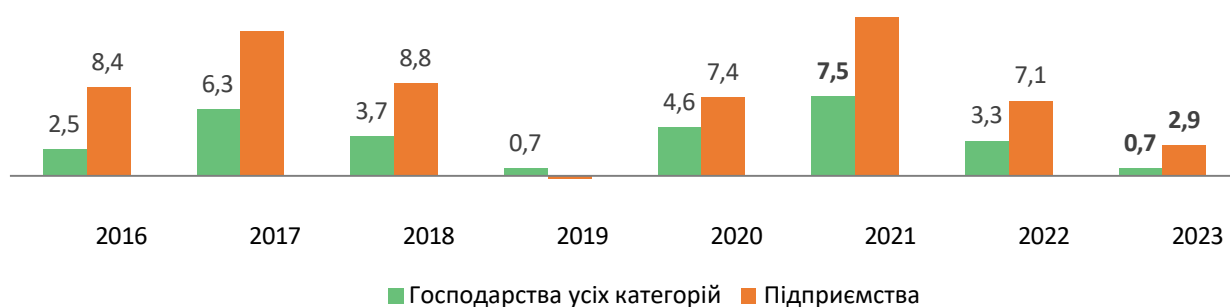

Рис. 2.6 Приріст (скорочення) обсягу сільськогосподарської продукції
Львівської області

Джерело: узагальнено на основі [33]

Як бачимо з рис. 2.6, частка підприємств у загальному обсязі продукції сільського господарства зростає: у 2015 році 42,0%, у 2022 році 56,2%, у 2023 році 57,5%.

У 2023 році продукція сільського господарства становила майже три чверті (73,8%) загальної продукції сільського господарства.

2015 рік=100%

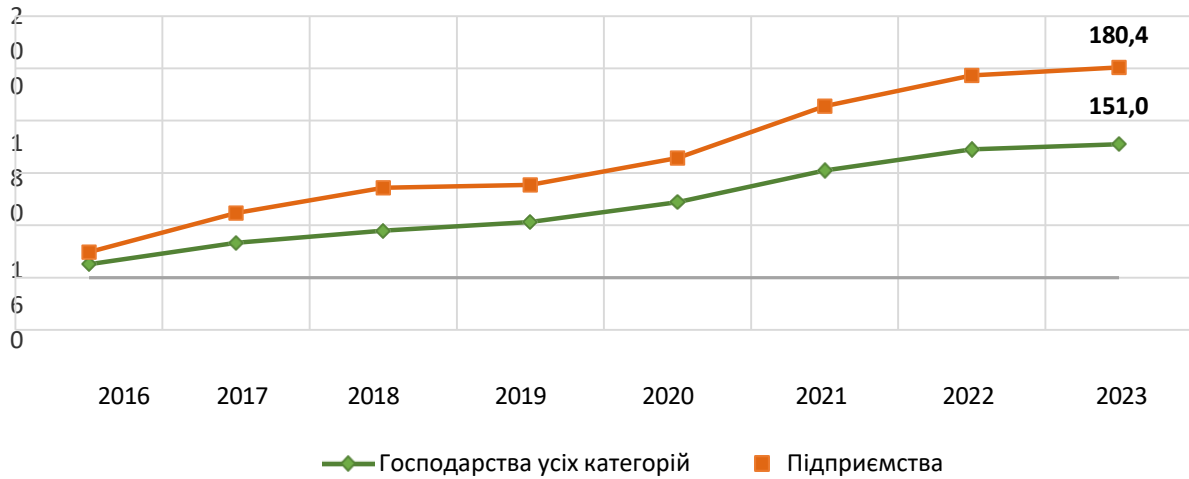

Рис. 2.7 Індекси продукції рослинництва

Джерело: узагальнено на основі [33]

Рис. 2.7 показує, що у порівнянні з 2022 роком продукція рослинницької галузі зросла на 1,4%, у тому числі у підприємствах на 1,7% (порівняно з 1,5 та 1,8 рази відповідно в 2015 році).

У 2023 році у Львівській області загальна посівна площа сільськогосподарських культур становила 747,1 тис. га, збільшившись на 1,1 тис. га (на 0,1%), а також на 108,8 тис. га (на 17,0%) порівняно з 2015 роком. Розміри посівних площ підприємств зменшилися на 0,5% порівняно з 2022 роком.

У 2023 році було виділено 311,9 тис. га під зернові та зернобобові (41,8% загальної посівної площі області), 230,2 тис. га під технічні культури (30,8%), 99,4 тис. га під картоплю (13,3%), 62,0 тис. га під кормові культури (8,3%) і 43,6 тис. га під овочеві культури (5,8%).

Таблиця 2.5 - Виробництво сільськогосподарських культур у господарствах усіх категорій у 2023 році Львівської області

Культури	Зібрана площа		Валовий збір		Урожайність	
	тис.га	у % до 2022	тис.т	у % до 2022	ц з 1 га зібрано ї площі	у % до 2022
Культури зернові та зернобобові – усього	308,1	94,6	1771,3	93,0	57,5	98,3
у тому числі						
пшениця	173,8	97,9	846,5	92,8	48,7	94,9
ячмінь	31,4	87,6	140,5	78,8	45,0	90,0
кукурудза	75,3	87,5	720,2	95,6	95,6	109,3
Соняшник	39,0	89,9	103,3	94,9	26,5	105,6
Ріпак і кольза	55,9	119,3	192,4	108,9	34,5	91,5
Соя	116,7	111,9	370,1	127,7	31,7	114,0
Буряк цукровий фабричний	14,7	97,8	967,9	87,3	659,0	89,2
Картопля	99,4	100,5	1826,7	99,8	183,8	99,2
Культури овочеві відкритого ґрунту	43,4	100,8	852,3	101,4	196,3	100,6
Культури плодові та ягідні	14,2 ²	97,2	146,5	102,9	110,5 ³	105,6

Джерело: розроблено автором на основі [3]

У 2023 році у Львівській області було виділено 311,9 тис. га під зернові та зернобобові (41,8% загальної посівної площі області), 230,2 тис. га під технічні культури (30,8%), 99,4 тис. га під картоплю (13,3%), 62,0 тис. га під кормові культури (8,3%) і 43,6 тис. га під овочеві культури (5,8%).

У 2023 році зібрана маса після доробки зернових та зернобобових на 1771,3 тис. т, що на 7,0% менше, на 133,3 тис. т, ніж у 2022 році. Урожайність з одного гектара зібраної площі становила 57,5 центнера (або 58,5 центнера

у 2022 році) у всіх господарствах. У 2023 році область посіла 15-е місце серед регіонів України за обсягом виробництва зернових культур і зернобобових культур.

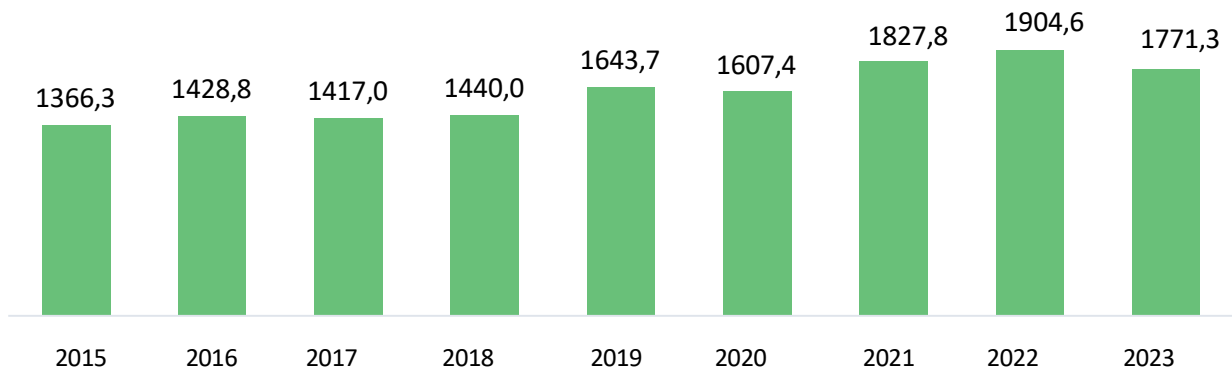

Рис. 2.7 Динаміка виробництва культур зернових та зернобобових Львівської області, тис.т

Джерело: узагальнено на основі [33]

У 2023 році було зібрано 846,5 тисяч тонн пшениці, 720,2 тисячі тонн кукурудзи та 140,5 тисячі тонн ячменю з загального обсягу виробництва зернових та зернобобових культур.

Озимі зернові та зернобобові культури отримали 879,0 тис. т, що на 8,8% менше, ніж у 2022 році. Пшениця становила найбільшу частку (87,8%) у виробництві зернових та зернобобових озимих. Зібрано 892,3 тисячі тонн зернових та зернобобових культур, що на 5,2 відсотка менше, ніж у 2022 році. У структурі виробництва ярих культур кукурудза займала перше місце (80,7%).

Структуру виробництва зернових та зернобобових культур Львівської області у 2023 році зобразимо на рисунку 2.8.

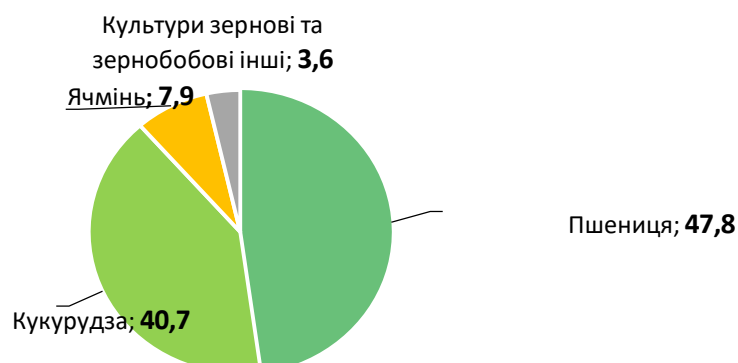

Рис. 2.8 Структура виробництва культур зернових та зернобобових культур

Львівської області у 2023 році, %

У 2023 році зібрано більше сої на 27,7%, більше кользи та ріпака на 8,9% і менше соняшника на 5,1 відсотка. Виробництво сої зросло у 4,9 раза порівняно з 2015 роком, соняшника – у 3,7 раза, кользи та ріпака – у 1,4 рази.

У 2023 році було викопано 967,9 тис. т цукрового буряка фабричного, що на 12,7% менше, ніж у 2022 році. Зменшення посівних площ на 2,1% і урожайності на 10,8 % відносно 2022 року призвело до зниження валового збору цукрового буряка.

Порівняно з 2022 роком виробництво картоплі зменшилось на 0,2% і становило 1826,7 тис. т. Область посіла друге місце серед регіонів за обсягом вирощування картоплі, після Житомирської області (1902,0 тис.т).

У 2023 році було зібрано 859,0 тис. т овочевих культур у відкритому та закритому ґрунті, що на 1,4% більше, ніж у 2022 році. Культури овочевих закритого ґрунту склали 6,7 тисячі тонн, що становить 0,8% усього врожаю овочевих. У структурі виробництва овочевих культур у відкритому ґрунті господарствами усіх категорій капуста становила найбільшу частку, 44,8%, що становить 382,1 тис. т.

У 2023 році зібрано 146,5 тис. т плодових і ягідних культур, що на 2,9 відсотка більше, ніж у 2018 році. У плодоносному віці урожайність плодових і ягідних культур зросла з 104,6 до 110,5 центнерів з кожного гектара площі насаджень.

Львівщина посіла четверте місце за обсягом виробництва культур плодових та ягідних, наступаючи за областями Чернівецька (267,2 тис. т), Вінницька (259,6 тис. т) та Хмельницька (211,4 тис. т).

Таблиця 2.6 - Динаміка виробництва сільськогосподарських культур Львівської області (2018-2023рр.)

Рік	Зернові (тис. тонн)	Олійні культури (тис. тонн)	Овочі та фрукти (тис. тонн)
2018	900	250	300
2019	950	270	310
2020	870	260	290
2021	1000	280	320
2022	1100	300	340
2023	1150	320	350
2023 до 2018, %	127,8	128,0	116,7

Джерело: розроблено автором на основі [33]

Як бачимо з даних таблиці 2.6 виробництво зернових культур зросло в 2023 році на 27,8% порівняно з 2018 роком. Також спостерігається ріст виробництва олійних і овочевих культур на 28% і 16,7% відповідно. Найважливіші фактори, які вплинули на виробництво:

1. Кліматичні умови - посушливі періоди, особливо у 2020 році, негативно вплинули на врожайність; однак поступове поліпшення погоди в 2021–2023 роках призвело до відновлення та збільшення виробництва.

2. Впровадження технологій - у 2021–2023 роках ефективність виробництва зросла завдяки застосуванню нових технологій і модернізації обладнання.

3. Інвестиції та підтримка - підприємства збільшили врожайність завдяки збільшенню інвестицій у 2022–2023 роках, зокрема в нові проєкти та технічне переоснащення.

4. Попит на товари - на структуру виробництва вплинуло збільшення експортних можливостей і зростання попиту на зернові та олійні культури.

Виробництво зернових культур у Львівській області демонструвало позитивну динаміку з 2018 по 2023 рік, особливо після 2021 року. Збільшення врожаїв і експорту підвищило економічний потенціал регіону, а покращені умови виробництва зміцнювали позиції регіону на аграрному ринку України.

У порівнянні з 2022 роком продукція тваринництва знизилася на 1,3%, у тому числі продукція підприємств зросла на 7,0%. Це контрастує з падінням на 0,8% порівняно з 2015 роком і зростанням на 1,9 раза відповідно. На 1 січня 2024 року кількість великої рогатої худоби в господарствах усіх категорій зменшилася на 15,6 тис. голів (на 15,8%), у тому числі корів на 6,3 тис. голів (на 9,8%), свиней на 39,9 тис. голів (на 8,6%), овець і кіз на 1,9 тис. голів (на 6,9%), а птиці свійської на 51,2 тис.

Кількість великої рогатої худоби, у тому числі корів, скоротилась більш ніж удвічі порівняно з початком 2016 року. Однак кількість свиней зросла на 21,8% і птиці свійської зросла на 33,7%. На початок 2024 року підприємствами утримувалися 77,6% свиней, 49,3% птиці свійської, 18,1% великої рогатої худоби (у тому числі 11,7%), 23,5% овець і кіз (див. рис. 2.9).

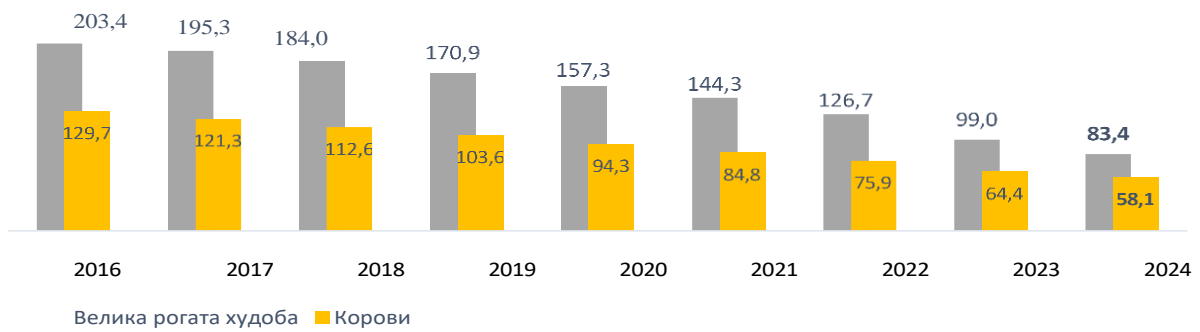

Рис. 2.9. Динаміка кількості великої рогатої худоби на 1 січня 2024 р. , тис. гол.

Джерело: узагальнено на основі [33]

Таблиця 2.7 - Кількість сільськогосподарських тварин на 1 січня 2024 року

	Господарства усіх категорій		У тому числі підприємства	
	тис. голів	у % до 1 січня 2023	тис. голів	у % до 1 січня 2023
Велика рогата худоба	83,4	84,2	15,1	98,7
у тому числі корови	58,1	90,2	6,8	100,0
Свині	424,5	91,4	329,6	91,5
Вівці та кози	25,5	93,1	6,0	107,1
Птиця свійська	11014,5	99,5	5431,7	101,2

Джерело: узагальнено на основі [33]

У 2023 році господарства всіх категорій області виробили 208,3 тис. т м'яса (жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій), 322,9 тис. т молока (валовий надій) і 617,5 тис. т яєць.

У 2023 році область займала друге місце серед регіонів України за обсягом виробництва свинини, після Київської області. За обсягом

виробництва м'яса птиці область займала четверте місце, після Вінницької, Черкаської та Дніпропетровської областей.

Таблиця 2.8 - Виробництво основних видів продукції тваринництва у 2023 році Львівської області

Продукція тваринництва	Господарства усіх категорій		У тому числі підприємства	
	2023 рік	у % до 2022	2023 рік	у % до 2022
Жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій, тис.т	208,3	102,9	144,7	108,5
Обсяг виробництва (валовий надій) молока, тис.т	322,9	83,3	31,4	102,3
Кількість одержаних яєць від птиці свійської, млн.шт	617,5	102,6	80,5	117,9

Джерело: розроблено автором на основі [33]

Згідно таблиці 2.8 виробництво м'яса (жива маса сільськогосподарських тварин, реалізованих на забій) збільшилося на 2,9% у господарствах усіх категорій порівняно з 2022 роком, виробництво яєць (одержаних від свійської птиці) зменшилося на 2,6%, а виробництво молока (валовий надій) зменшилося на 16,7%.

Пандемія та економічні проблеми призвели до незначних коливань кількості підприємств протягом 2019–2020 років. З 2021 року відзначається стабільне зростання, яке продовжилося в 2022–2023 роках завдяки впровадженню нових технологій та підтримці уряду. (табл. 2.9).

Після спаду у 2020 році виробництво почало поступово зростати. У 2023 році він досяг значного рівня 10,5 млрд грн. Це пов'язано зі зростанням експорту, а також модернізацією виробничих процесів.

Таблиця 2.9 - Динаміка розвитку сільськогосподарських підприємств Львівської області за період 2019–2023 роки:

Рік	Кількість сільськогосподарських підприємств	Загальний обсяг виробництва (млн грн)	Площа оброблюваних земель (тис. га)	Кількість працівників (тис. осіб)
2019	1050	8500	320	25
2020	1020	8200	315	24
2021	1070	9000	325	26
2022	1100	9800	330	27
2023	1150	10500	335	28

Джерело: узагальнено на основі [33]

Бачимо з таблиці 2.9, що спостерігається стабільний приріст площі оброблюваних земель протягом цього періоду, що свідчить про те, що діяльність компанії зросла.

Крім того, кількість працівників зросла, що свідчить про зростання сільськогосподарської зайнятості та розвиток кооперативних рухів.

Сільськогосподарські підприємства Львівської області відзначали поступове відновлення після пандемії у 2019–2023 роках, з стійким зростанням обсягів виробництва та залученням нових інвестицій. Це призвело до зміцнення сільського господарства та покращення умов праці в регіоні.

Таблиця 2.10 - Динаміка розвитку експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Львівської області за 2022-2023 роки

Показник	2022 рік	2023 рік	2023р. до 2022р. (%)
Загальний обсяг експорту сільськогосподарської продукції, млрд грн	1,36	1,5	10
Основні експортні культури (частка в загальному експорті)	Зернові (35%), олійні (20%), фрукти та овочі (10%)	Зернові (40%), олійні (25%), фрукти та овочі (15%)	-
Кількість підприємств-експортерів	320	350	9
Обсяги інвестицій у модернізацію, млн грн	200	250	25
Рівень сертифікації продукції, %	70	75	5
Експорт до ЄС (частка від загального експорту), %	55	60	5
Інвестиції у маркетингові стратегії, млн грн	15	20	33
Кількість кооперативів	45	50	11

Джерело: розроблено автором на основі [33]

Ця таблиця 2.10 дає узагальнене відображення динаміки розвитку експортного потенціалу аграрних підприємств Львівської області у 2022–2023 роках. Він показує позитивну динаміку та свідчить про стабільне зростання аграрного сектора. Ключові аспекти аналізу такі: у 2023 році загальний обсяг експорту сільськогосподарської продукції досяг 1,5 млрд грн, що на 10% більше, ніж у 2022 році, коли він становив 1,36 млрд грн. Це вказує на збільшення попиту на продукти регіону, особливо зернові, і на збільшення можливостей для експорту.

Основні експортні культури залишилися тими ж, але частка зернових зросла з 35 відсотків у 2022 році до 40 відсотків у 2023 році, а частка олійних зросла з 20 відсотків до 25 відсотків у 2023 році. Це свідчить про те, що акцент ставиться на культури, які приносять прибуток і є популярними на міжнародних ринках.

У 2023 році кількість підприємств, які здійснювали експортну діяльність, зросла до 350, що на 9 відсотків більше, ніж у 2022 році. Це свідчить про активізацію малого та середнього бізнесу та залучення нових гравців на ринок.

Інвестиції в модернізацію зросли на 25% до 250 млн грн у 2023 році порівняно з 200 млн грн у 2022 році. Підприємства прагнуть підвищити продуктивність виробництва та якість своїх товарів, тому вони потребують додаткових фінансових ресурсів. З 70 до 100 підприємств відповідають міжнародним стандартам якості. Частка експорту до Європейського Союзу зросла з 55% у 2022 році до 60% у 2023 році, що демонструє посилення торгових відносин та відповідність продукції регіону європейським стандартам.

У 2023 році вартість участі в міжнародних виставках і маркетингу зросла на 33% до 20 млн грн. Це свідчить про те, що компанії докладають більше зусиль для просування своїх товарів і підвищують свою впізнаваність на світовому ринку.

Щоб підвищити конкурентоспроможність і збільшити обсяг експортованої продукції, кількість кооперативів зросла з 45 у 2022 році до 50 у 2023 році.

Таким чином, статистичні дані показують, що сільськогосподарські підприємства Львівської області активно розвивають експортний потенціал. Збільшення експорту, інвестиції в модернізацію та покращення якості продукції сприяють подальшому зміцненню позицій регіону на міжнародному ринку.

Підприємства Львівської області виробляють сільськогосподарську продукцію з великою швидкістю, що демонструє як позитивні тенденції до зростання, так і труднощі, пов'язані з економічними умовами, змінами на ринках збуту та впливом клімату.

Таблиця 2.11 - Реалізація продукції сільського господарства підприємствами Львівської області у динаміці (2018–2023)

Рік	Реалізація продукції рослинництва (тис. тонн)	Реалізація продукції тваринництва (тис. тонн)	Загальна реалізація продукції (тис. тонн)
2018	1200	800	2000
2019	1350	780	2130
2020	1400	770	2170
2021	1500	760	2260
2022	1800	750	2550
2023	2000	740	2740
2023 до 2018,%	166,7	92,5	137,0

Джерело: узагальнено на основі [33]

Традиційно одним із важливих компонентів агропромислового комплексу Львівської області є рослинництво. Зернові, олійні, картопля та овочі є основними культурами. Дані таблиці 2.11 свідчать, що обсяги реалізації зернових (кукурудза, ячмінь, пшениця) стабільно зросли з 2020 по 2023 рік на 66,7%. Через військові дії у 2022 році маршрути постачання були змінені, що призвело до збільшення експортних поставок через Польщу. У порівнянні з попередніми роками експорт зріс на 12–15%.

У 2021–2023 роках продаж соняшнику та ріпаку помітно зріс на 6–8% щорічно, але загалом він залишився стабільним. Розвиток переробки та попит на внутрішній ринок збільшили продаж овочів (буряк, морква, капуста). У порівнянні з 2022 роком обсяг реалізації овочів зріс на 10%.

2.3 Оцінка стану та географічної направленості експортної діяльності сільськогосподарських підприємств Львівської області

У 2023 році суб'єкти господарювання Львівської області експортували товари на суму 2552,5 млн. дол. США, що на 15,6% менше, або на 472,3 млн. дол. США, ніж у 2022 році. У 2023 році підприємства регіону імпортували товари на суму 5785,0 млн доларів США, що на 7,4% або 397,5 млн доларів більше, ніж у 2022 році. У 2023 році Львівська область забезпечила 7,1% валютної виручки від експорту товарів в Україну, посіла третє місце після Дніпра та Києва. За обсягом імпорту товарів Львівщина поступилася лише місту Києву, а частка області у загальнодержавному імпорті склала 9,1%. Загалом експорт товарів в Україну в 2023 році знизився на 18,0% порівняно з 2022 роком, тоді як імпорт зріс на 14,9%.

Незважаючи на складні умови воєнного стану, сільськогосподарські підприємства Львівської області демонструють стійкий ріст своєї експорту у 2023 році. Загальний обсяг експорту продукції агропромислового комплексу зріс на 20,4% порівняно з 2022 роком і досяг 1084,5 млн доларів.

Загалом експорт товарів в Україну в 2023 році знизився на 18,0% порівняно з 2022 роком, тоді як імпорт зріс на 14,9%. (див. рис. 2.10).

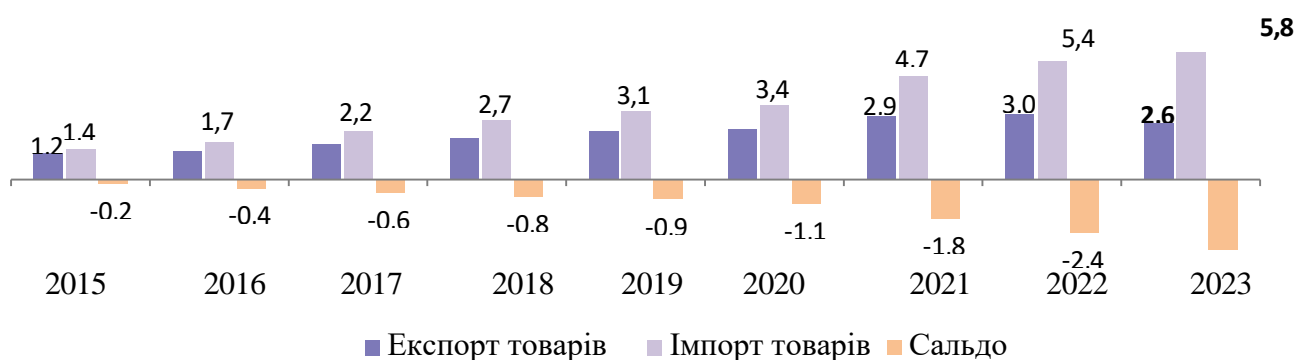

Рис. 2.10 Динаміка обсягів зовнішньої торгівлі товарами у Львівській області, млн.дол США

Джерело: узагальнено на основі [33]

З таблиці 2.12 можна побачити, що у 2023 році від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі склало 3232,5 млн. дол.

Коефіцієнт покриття експортом імпорту знизився на 0,12 в.п. і становив 0,44, порівняно з 0,83 у 2015 році.

Таблиця 2.12 - Експорт та імпорт товарів Львівської області

Рік	Експорт		Імпорт		Сальдо, млн.дол. США
	млн.дол. США	до попереднь ого року, %	млн.дол. США	до попереднь ого року, %	
2015	1206,3	92,4	1447,9	58,6	-241,6
2019	2202,1	116,2	3087,7	114,0	-885,6
2020	2322,9	105,5	3443,4	111,5	-1120,5
2021	2932,5	126,2	4755,3	138,1	-1822,8
2022	3024,8	103,2	5387,5	113,3	-2362,7
2023	2552,5	84,4	5785,0	107,4	-3232,5

Джерело: узагальнено на основі [33]

11 регіонів України мали негативний баланс зовнішньої торгівлі, включаючи Львівську область; область посіла другу позицію за абсолютним від'ємним сальдо після міста Києва. Електричні машини, жири та олії, меблі, деревина та вироби з деревини, зернові культури, насіння та плоди олійних рослин, чорні метали та інші продукти були важливими компонентами експорту області в 2023 році. У структурі експорту України значна частка зернових культур, жирів і олій, чорних металів.

Продукція машинобудування, зокрема електричні машини, становила найвищий рейтинг (16,4% від загального обсягу експорту). Суб'єкти господарювання району найбільше експортували стартери, стартер-генератори та комплекти проводів для електрозапалювання транспортних засобів. Експорт електричних машин знизився на 18,9% у порівнянні з 2022

роком.

Таблиця 2.13 – Експорт товарів у 2023 році за основними товарними групами

Товари	Млн.дол. США	У % до 2022 року
Електричні машини	418,3	81,1
Жири та олії тваринного або рослинного походження	379,6	118,5
Меблі	307,7	91,8
Деревина і вироби з деревини	221,0	66,0
Зернові культури	161,4	98,2
Насіння і плоди олійних рослин	119,9	102,6
Чорні метали	115,5	423,1

Джерело: узагальнено на основі [33]

Крім того, як бачимо з таблиці 2.13, частка експорту жирів і олій рослинного та тваринного походження, яка становила 14,9% загального обсягу, або 379,6 млн. дол. США, була значною. Соняшникову олію на суму 314,2 млн. дол. США в основному експортували підприємства області. Експорт жирів і олій зріс на 18,5% порівняно з попереднім роком.

У структурі експорту зернові культури (ячмінь, кукурудза, пшениця) становили 6,3%.

Насіння та плоди олійних рослин становили 4,7%. Соеві боби на суму 67,3 млн. дол. США та насіння ріпаку на суму 39,9 млн. дол.

Зернові культури, продукція технічного призначення та вироби з доданою вартістю, які стають дедалі популярнішими завдяки впровадженню нових технологій переробки, продовжують бути основними товарами, які експортуються.

Основні ринки збуту агропродукції Львова розташовані в країнах Європейського Союзу через географічну близькість і тимчасовий безвіз. Зростання експорту частково пов'язане з підвищенням попиту на сільгосппродукцію через перебої в ланцюгах поставок, спричинених війною.

Підтримка держави та міжнародних організацій дала аграріям додаткові стимули. Вони сприяли розвитку системи виробництва товарів з доданою вартістю, що значно підвищило конкурентоспроможність місцевих товарів на світових ринках.

На графіку показано, як змінювався експорт сільськогосподарської продукції Львівської області з 2018 по 2023 рік. Спостерігається значне зростання експорту, особливо в 2022–2023 роках, що свідчить про посилення зовнішньоекономічної діяльності в регіоні, незважаючи на поточні труднощі.

Нижче наведено таблицю 2.14, яка показує експорт основних сільськогосподарських культур Львівської області у 2023 році в млн доларів.

Одним із провідних місць виробництва та експорту сільськогосподарської продукції в Україні є Львівська область. У цьому районі розвивається аграрний сектор завдяки сприятливому клімату, розвиненій інфраструктурі та близькості до ЄС. Серед найбільших експортерів виділяються підприємства, які займаються органічним виробництвом, зерновими, олійними культурами та продуктами тваринництва.

Найбільші експортери сільськогосподарської продукції Львівщини:

1. Галс Агро — це велика компанія, яка експортує зернові та олійні культури. Вона активно співпрацює з Польщею та Німеччиною з ЄС.
2. «Агро ЛВ Лімітед» — це спільне підприємство між Україною та Великобританією, яке займається вирощуванням ріпаку, сої та зернових культур. Багато товарів експортується до ЄС.

Рис. 2.11 Динаміка експорту сільськогосподарської продукції Львівської області (2018-2023рр.)

Джерело: узагальнено на основі [33]

3. Барком - це відомий виробник м'яса та молочних продуктів, які експортуються до країн Європейського Союзу. Компанія також виробляє корми для тварин.
4. «Екофарм» — це компанія, яка спеціалізується на органічному сільському господарстві. Їхні продукти, включаючи мед, овочі, фрукти та зернові культури, знаходять споживачів у ЄС та Азії.
5. Великий виробник м'яса птиці «Львівська птахофабрика» активно експортує свою продукцію до сусідніх країн, таких як Польща, Словаччина, Угорщина.

Таблиця 2.14 - Експорт сільськогосподарської продукції Львівської області за основними культурами у 2023 році (млн доларів США)

Культура	Обсяг експорту (млн дол. США)	Частка в загальному експорті (%)
Зернові (пшениця, кукурудза)	400	36,9
Олійні культури	250	23,1
Фрукти та ягоди	100	9,2
Продукти переробки зерна	150	13,8
Молочна продукція	80	7,4
М'ясна продукція	50	4,6
Інші товари	54	5
Загальний обсяг	1084	100

Джерело: узагальнено на основі [33]

Згідно з даними таблиці 2.14, більшість експорту припадає на зернові та олійні культури.

Для збуту сільськогосподарської продукції Львівської області перспективними є країни, які мають зручну логістику, високу потребу в сільськогосподарській продукції та діють угоди про вільну торгівлю.

Ось основні напрямки:

1. Країни Європейського Союзу: Польща - через близькість до Львівщини формує великий попит на перероблену продукцію, овочі та зелень. Німеччина має великий ринок для ягід, молочної продукції та органічних продуктів. Італія та Франція імпортують з України олійні культури і зернові для переробки. Країни Балтії формують попит на свіжі овочі, фрукти і молочні продукти.

2. Країни Близького Сходу: Туреччина забезпечує велике споживання зернових та олійних культур, має значний інтерес до українського меду.

Саудівська Аравія, ОА формує попит на високоякісні продукти харчування, включаючи борошно, молочну продукцію.

3. Країни Азії: Китай створює великий імпорт сої, кукурудзи, меду та продуктів переробки. Індія має стабільний інтерес до зернових культур та олій, особливо соняшникової.

4. Країни Північної Африки: Єгипет виступає одним із найбільших імпортерів пшениці. Марокко, Алжир формують попит на зернові та олійні культури.

5. США та Канада: формують ринки для нішевих продуктів, таких як органічні ягоди, мед, молочні вироби.

Зростаючий інтерес до продукції з доданою вартістю та органічної продукції створює нові можливості для Львівської області для експорту. Відповідність сертифікаційним вимогам і розвиток логістики є важливими для зміцнення позицій на цих ринках.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1. Напрями експортно-орієнтованих стратегій розвитку підприємств- учасників сільськогосподарського ринку з метою освоєння ринків країн Європейського Союзу

Вихід компанії на міжнародні ринки стає все більш важливим питанням і набуває важливого значення, оскільки підприємництво постійно розвивається і потребує нових методів освоєння нових ринків за межами країни. Кожне підприємство досягає певного рівня розвитку, після чого воно потребує інновацій, змін і новизни. Освоєння нових ринків збуту є ознакою інноваційного зростання компанії та її прагнення покращити свою роботу. Аграрні підприємства України, в тому числі Львівської області, починають брати участь у міжнародних торгах. З метою вивчення бізнес-середовища та сильних і слабких сторін аграрного підприємства, його правових умов, проводиться SWOT-аналіз свого підприємства та його конкурентів, а також дослідження того, як різні фактори взаємодіють. Для досягнення цієї мети необхідно визначити сильні сторони та слабкі сторони сільськогосподарських підприємств Львівської області, а також оцінити потенційні можливості та небезпеки (табл. 3.1.). При проведенні SWOT-аналізу важливо розглянути не лише можливості та загрози зовнішнього середовища компанії, але й те, як певні можливості та загрози впливають на результативність роботи компанії. Ураховуючи ймовірність реалізації фактора протягом року та його важливість для сільськогосподарських підприємств, можна провести комплексний (не вибірковий) аналіз сприятливих можливостей і загроз. Ми використовуватимемо десятибальну шкалу для оцінки цих двох параметрів. Таблиця 3.2 представляє матрицю можливостей і загроз, яку можна побудувати на основі оцінки.

Таблиця 3.1. SWOT – аналіз сільськогосподарських підприємств Львівської області

Сильні сторони	Слабкі сторони
1.Сприятливі ґрунтово – кліматичні умови. 2.Вирощування високоякісних сортів. 3.Вигідне географічне розташування. 4.Широкий асортимент продукції. 5.Сприятливий мікроклімат підприємств. 6.Потенціал розвитку галузі.	1.Відсутність досвіду у здійсненні ЗЕД. 2.Слабка матеріально – технічна база. 3.Не налагоджена маркетингова, збутова та цінова політика. 4.Відсутність підтримки з боку держави. 5.Некваліфіковані працівники 6.Відсутність служби маркетингу. 7.Неоперативність митного оформлення товарів.
Можливості	Загрози
1.Виробництво екологічно – чистої продукції. 2.Збільшення доходів підприємств. 3.Залучення іноземних інвесторів. 4.Захоплення певної ринкової ніші. 5.Отримання досвіду у здійсненні ЗЕД. 6.Розширення ринків збуту. 7.Підписання вигідних угод. 8.Пошук партнерів. 9.Зміцнення матеріально – технічної бази.	1.Висока конкуренція. 2.Витіснення із ринкової ніші. 3.Втрата позицій на внутрішньому ринку. 4.Зменшення ціни на зернову продукцію. 5.Втрата якості продукції при транспортуванні. 6.Неефективний канал реалізації.

Джерело: розроблено автором на основі [35]

Таблиця 3.2. Аналіз сприятливих можливостей та загроз аграрних підприємств Львівської області

Фактор	Ймовірність здійснення			Важливість впливу		
	Висока 7 – 10	Серед-ня 4 – 6	Низь-ка 1 – 3	Висока 7 – 10	Серед-ня 4 – 6	Низька 1 – 3
1	2	3	4	5	6	7
Сприятливі можливості						
Виробництво екологічної – чистої продукції	+			+		
Збільшення доходів підприємств		+		+		
Залучення іноземних інвесторів		+			+	

Продовження табл. 3.2.

1	2	3	4	5	6	7
Захоплення ринкової ніші		+		+		
Отримання досвіду у здійсненні ЗЕД	+				+	
Розширення ринків збуту		+		+		
Підписання вигідних угод		+			+	
Пошук партнерів		+			+	
Зміцнення мат. – тех. бази	+			+		
Загрози						
Висока конкуренція	+			+		
Витіснення із ринкової ніші	+			+		
Заповнений ринок		+			+	
Втрата позицій на внутрішньому ринку	+			+		
Невиправданий ризик		+			+	
Заклучення не вигідних угод		+			+	
Зменшення цін на зернову продукцію		+			+	
Втрата якості продукції під час транспортування			+	+		
Неефективний канал реалізації		+			+	

Джерело: розроблено автором на основі [35]

Після складання списку сильних і слабких сторін, а також загроз і можливостей, наступним кроком є встановлення зв'язків між ними. Щоб збільшити експортний потенціал аграрних підприємств району, необхідно:

- покращити матеріально-технічну базу,
- впровадити маркетингові послуги та підвищити кваліфікацію кадрів.
- збільшити виробництво та номенклатуру продукції;
- зменшити витрати на енергію за допомогою альтернативних джерел;
- встановити систему управління якістю продукції на аграрних підприємствах.

Агропідприємства в області зможуть успішно подолати загрози та перетворити свої сильні сторони на переваги, керуючи своїми сильними сторонами та можливостями, а також вибираючи правильну маркетингову стратегію.

Логістика є проблемою в Україні, а також у Львівській області. В розвинутих країнах відвантаження балком в трюм судна практикується. В 2018 році в Туреччині було продано близько 3,8 млн. тонн «балком», тоді як з України було продано лише 10 тис. тонн. Сільськогосподарські виробники в Україні повинні прагнути підвищити якість своєї продукції шляхом впровадження найсучасніших технологій виробництва та адаптації своєї продукції до вимог країн-імпортерів. Це включає маркування, фасування та упаковку товару [13].

Наприклад, ревізія продукції, яка передбачає визначення фізичних і хімічних характеристик якості сировини, є важливою передумовою підвищення ефективності експорту зерна. Таким чином, для визначення фізичних і хімічних якостей експортно-орієнтованих зернових культур є важливим проведення досліджень. Дослідження було проведено на таких культурах: соняшник (ДСТУ 4694:2006), льон олійний (ДСТУ 4967:2008), соя (ДСТУ 4964:2008), кукурудза (ДСТУ 4525:2006). Фізичні властивості зернової сировини можна визначити за допомогою таких стандартів, як крупність (ГОСТ 30483-2006), об'ємна маса (ГОСТ 54895-2012) і щільність (ГОСТ 30046-2016). Для визначення маси вологи використовували ГОСТ 13496.3-92. Для оцінки масової частки сирої золи використовували ДСТУ 4252:2003. ДСТУ ISO 7302:2003 для визначення масової частки сирого жиру Для виявлення сирого протеїну використовували біуретологію. Показники фізичних властивостей зернової сировини представлені в таблиці 3.3.

Як показано з аналізу результатів, наведеного в таблиці 3.3, усі зернові культури відповідають якості зернових (або олійних) культур. Виповненість і технологічна якість зерна можна визначити за його об'ємною масою. Згідно з даними дослідження, об'ємна маса насіння та зерна становить 440–710 кг/м³. Результати, отримані після врахування щільності та розміру зерна, знаходяться в межах половини розміру середньостатистичних даних.

Таблиця 3.3. - Фізичні властивості зернової сировини

№	Назва сировини	Об'ємна маса, кг/м ³	Маса 1000 зерен та насінин, г	Щільність, кг/м ³	Крупність зерна та насінин, %
1	Кукурудза	710	252	1,15	88,3 Сх. Ø7мм
2	Соя	685	128	1,1	96,7 Сх. Ø3мм
3	Соняшник	440	66,7	0,5	86,0 Сх. Ø6мм
4	Льон	640	7,99	0,5	97,8 Сх. Ø2мм

Джерело: розроблено автором на основі[13]

Хімічний склад зернових олійних культур наведено в таблиці 3.4.

Таблиця 3.4. - Хімічні показники якості сировини

Назва культури	Вологість, %	Сирий протеїн, %	Сирий жир, %	Сира клітковина, %	Сира зола, %	БЕР, %
Соя	12,0	39,5	17,30	5,3	5,20	20,70
Соняшник	7,5	19,7	44,86	9,1	3,41	15,43
Льон	7,1	20,1	35,20	26,4	3,95	7,25
Кукурудза	13,7	11,2	4,30	10,3	1,25	59,25

Джерело: розроблено автором на основі[13]

Згідно з результатами аналізу даних, наведених у таблиці 3.4, взірці зернових культур щодо показників якості відповідають вимогам нормативних документів.

Таким чином, якщо ми проаналізуємо фізичні властивості зернових культур, вони мають можливість експортуватися за межі країни; для транспортування може бути встановлена відповідна кількість транспорту, а також відповідні розміри решітних полотен для очищення в сепараторах.

Зауважимо також, що державна політика має значний вплив на формування конкурентоспроможного експортного потенціалу сільськогосподарських підприємств. Національні виробники сільськогосподарської продукції повинні розвиватися завдяки експортній політиці. Тим часом ця політика сприятиме економічному зростанню як країни, так і області. Таким чином, розвиток національного виробництва на внутрішньому та міжнародному ринках не має бути обмежений імпоротною політикою.

3.2. Основні вектори розвитку агробізнесу як бази для формування експортного потенціалу аграрного сектору Львівської області

Агропромисловість України є одним із найважливіших секторів національної економіки в сучасних умовах. Через військову агресію росії проти України агросектор потребує надзвичайної державної підтримки.

Наразі фінансування більшості сільськогосподарських підприємств є незадовільним. Багато агропідприємств не можуть дотримуватися принципу самофінансування, що робить галузь непривабливою для інвестицій. Одним із основних факторів успішного розвитку українського агросектору є державна підтримка. Вона дозволить згладити наслідки дисбалансу в товарообміні сільського господарства з іншими секторами економіки та забезпечить ефективне функціонування агросектора в Україні в цілому.

В умовах сьогодення вільний доступ до сільськогосподарських ринків є життєво важливим для забезпечення сталого розвитку агросектору країни. Наші вітчизняні підприємства сільського господарства не можуть мати конкурентоспроможності та перевагу на світовому ринку, якщо наші продукти не відповідають змінам світового ринку. Для цього необхідно досягти належного рівня прогресу в технологіях, продуктивності виробництва та якості продукції.

Необхідно вжити низку заходів, спрямованих на економічне відновлення та розвиток, щоб покращити розвиток агропромисловості в Україні. Пропонується впровадити реформи в таких областях, як державна політика, матеріальні ресурси, інфраструктура, виробництво, переробка та продаж.

Державна політика, яка регулює аграрний сектор, має низку недоліків. Серед них:

- недосконале законодавство щодо стандартів якості виробленої продукції, земельного ринку та систем зрошення;
- несистематичне законодавство щодо підтримки та кредитування малих та середніх підприємств і господарств, що працюють в аграрному секторі;
- сфера дуже тінізована через бюрократію та відсутність прозорих правил.

На нашу думку, основними завданнями для покращення стану аграрного сектору країни з точки зору державної політики є:

- визначення методів, інструментів і технологій, які дозволяють максимізувати результати використання ринку землі;
- збільшення свободи ринку для суб'єктів господарювання, зменшення державного втручання;
- сприяти розвитку аграрних підприємств в Україні.

Інфраструктура також потребує удосконалення. Наразі необхідно негайно вирішити проблеми, пов'язані з виснаженням земельних ресурсів, доступом до фінансових і страхових систем і високою освітою.

Розширення списку державних програм підтримки сільськогосподарських підприємств, спрощення доступу виробників до програм державної підтримки та створення безпечних механізмів кредитування, забезпечених правами на землю та майно, є пропозиціями для досягнення цього.

Такі механізми необхідні насамперед для того, щоб міжнародні

фінансові інституції могли конкурувати з комерційними банками щодо надання кредитів під заставу нерухомості.

Перегляд та осучаснення національної законодавчої бази щодо процедури обігу переважного права орендаря на придбання земельних ресурсів також є частиною реалізації проекту.

Заохочення до страхування підприємств аграрного сектору також є значним зрушенням в аграрній інфраструктурі. Для підвищення основного рівня захищеності сільськогосподарських виробників від незалежних факторів виробництва, особливо природних чи військових наслідків, доцільно створити ефективний і розумний механізм державного стимулювання виробництва сільськогосподарської продукції шляхом належної підтримки страхування та зменшення витрат агровиробників на оплату страхових платежів при страхуванні сільськогосподарської продукції.

Системи зрошення та, безсумнівно, земельні ресурси є критично важливими компонентами аграрної інфраструктури, які потребують модернізації. Для поліпшення ситуації з системами іригації необхідно зберегти існуючі системи, створити систему підтримки для суб'єктів, які використовують зрошення, збільшити державні інвестиції в зрошувальну інфраструктуру, створити законодавчі та організаційні підстави для створення організацій водокористувачів і створити систему формування тарифів, яка є прозорою та соціально прийнятною. Оскільки іригація швидко поширюється в Україні, розробка системи для автоматизації управління зрошенням і змішування пестицидів та добрив для фертигації буде дуже важливою.

Враховуючи погіршення якості чорнозему, необхідно провести систематичне спостереження за показниками родючості ґрунту. На законодавчому рівні прийняття КМУ законів, які регулюють відтворення родючості державних земель. Запровадити супутниковий моніторинг і контроль; забезпечити корегування технологій вирощування культур за допомогою GPS-навігації та результатів агротехніки.

Використання GPS-контролю дозволяє робити багато речей, які ще нещодавно здавалися фантастичними. Використовуючи GPS систему, можна керувати багатьма параметрами, такими як:

- маршрути пересування та місцезнаходження всієї техніки;
- площа оброблених ділянок полів;
- час в'їзду на поле та виїзду з нього, тривалість польових робіт і простоїв;
- вартість палива під час виконання польових робіт, вартість палива на один гектар обробленої площі, вартість палива під час руху та стоянки;
- ведення обліку історії обробки полів і чергування сільськогосподарських культур;
- створювати карти полів або імпортувати ці карти з інших картографічних програм;
- визначати тип виконаних робіт і автоматично визначати навісне обладнання;
- облік часу роботи водіїв і автоматичну ідентифікацію їх;
 - проведення оцінки робіт для попереднього визначення вартості виконаних робіт
 - порівняння фактично виконаних робіт з запланованими.

Покращення освітньої бази в агросекторі також є важливим завданням:

- 1) забезпечити достатню кількість бюджетних місць для участі в цьому напрямленні, щоб збільшити кількість кваліфікованих спеціалістів у цій галузі;
- 2) створити безкоштовний веб-сайт, який надає консультації та інформацію агровиробникам про останні законодавчі зміни, кредитні та страхові можливості, нові технології, посадкові матеріали та добрива.
- 3) доступність матеріально-технічних ресурсів є наступним вдосконаленням.

Зараз виробники не мають достатнього забезпечення новими технологіями, а цифрові рішення використовуються лише частково.

Пропонується створити програму впровадження технологій в аграрному

секторі з державною підтримкою, щоб більше оснастити вітчизняних виробників високотехнологічним обладнанням. Оскільки розвиток технологій і факторів праці, які є конкурентоспроможними, має вирішальне значення для підвищення доходів сільського господарства, росту фінансового стану та, як наслідок, розвитку агросектору України.

Створення широкої мережі метеостанцій може бути ще одним кроком до підвищення ефективності сільського господарства. Агрометеорологія забезпечує показники погоди, статистичні дані та розрахунки кліматичних коефіцієнтів. Ці показники можна використовувати для розрахунку індексу ризику поширення хвороб і шкідників, що призведе до підвищення врожайності.

Насіння та корми є життєво важливими для сільського господарства. Наразі вітчизняні аграрії мають високий попит на імпортне насіння. Ця проблема пов'язана з недостатнім фінансуванням і розвитком інноваційних проектів у галузі селекції та насінництва.

За останній сезон ціни на посівний матеріал зросли приблизно на третину. На маржинальність агропродукції негативно вплине таке стрімке підвищення цін на експортне насіння.

Крім того, внаслідок швидкого зростання населення в усьому світі та постійної деградації земель необхідно використовувати гібридні та високоврожайні сорти. Оскільки насіння є одним із ключових компонентів високого врожаю сільськогосподарської продукції. Посівний матеріал, який високої генерації, не уражений хворобами та має високі показники сортової чистоти, є єдиним, який здатний виробляти високі врожаї. Фермери вирішили перейти від традиційних джерел насіння до упакованого насіння з метою отримання більшої прибутковості.

Пропозиція полягає в тому, щоб заохочувати місцевих фермерів вирощувати нові сорти насіння, створити систему відстеження виробництва насіння, контролювати розповсюдження насіння, створити систему

простеження в насінництві та контролювати обіг насіння. Це призведе до зниження вартості української агропродукції в майбутньому (в структурі загальних витрат на виробництво рослинництва, насіння та садових матеріалів в Україні в середньому становлять 16,6%, зокрема для пшениці 11,1%, ячменю 12,9%, кукурудзи 21,1%, соняшнику 21% та сої 15,7%) [42], а також до підвищення показників експорту нашої країни.

Для підвищення прибутковості аграрного сектору пропонується частково відшкодувати інвестиційні витрати, пов'язані з переходом на вирощування високомаржинальних культур; забезпечити виробників високомаржинальних культур податковими стимулами; впровадити цифрову систему простежуваності якості продукції; і використовувати податкові надходження, отримані від продажу високомаржинальних культур, для подальшого розвитку галузі.

Розвиток ринку української органічної продукції має бути одним із пріоритетних напрямків для української агропромисловості. У світовій сільськогосподарській сфері сектор органічного сільського господарства стрімко розвивається. Застосування виробниками інтенсивних технологій виробництва, які передбачають значне використання хімічних добрив, антибіотиків і впливу пестицидів і генетично-модифікованих організмів на здоров'я людини, викликає все більше занепокоєння в усьому світі. Це призводить до переорієнтації світових споживачів на здорове харчування та поширення здорового способу життя. Виробництво органічної продукції становить лише близько 1% усіх посівних площ в Україні. Незважаючи на те, що Україна має значний ресурсний потенціал, який може сприяти збільшенню обсягів виробництва органічної продукції, існує низка проблем, які необхідно негайно вирішити:

1. коли на ринку органічної продукції є торговці, які не дотримуються стандартів, клієнти починають відчувати недовіру до якості продукції.
2. Недосконалість нормативно-правової бази та відсутність строгого

державного контролю

3. 1% території має органічний статус.
4. Відсутність програм, які надають гроші та допомогу виробникам органічної продукції.
5. Немає грантів для часткового відшкодування витрат, пов'язаних з перехідним періодом.
6. відсутність достатньої інформації, розуміння та кваліфікованих працівників у цій галузі.

Коли фермери переходять на виробництво органічної продукції, вони стикаються з кількома проблемами. Серед них збільшення витрат на виробництво, зниження врожайності, неможливість реалізації продукції як органічної протягом перехідного періоду та збільшення витрат на сертифікацію.

Зменшення інтересу українців до здорового способу життя, розкриття наслідків вживання продуктів сумнівного походження (наразі близько 70% органічної продукції в Україні експортується).

Наразі вітчизняне виробництво м'яса та молока фактично перебуває у стадії стагнації та потребує підтримки. Щоб відновити зростання поголів'я великої рогатої худоби та свиней, необхідно припинити скорочення. Це можна досягти за допомогою ряду заходів:

- генетика для ферми є найдешевшим капіталовкладенням. відкриття грантів для відшкодування частини витрат, пов'язаних із придбанням племінних порід великої рогатої худоби та будівництвом комплексів для тваринництва;
- запровадження нульового мито на ввезення та вивезення великої та малої рогатої худоби;
- зниження ставок ПДВ;
- виділення стандартних пасовищ;
- відшкодування державою витрат, пов'язаних із виробництвом кормів для великої рогатої худоби. Від 60 до 70 % витрат припадають на корми. Однак

при купівлі кормів у стороннього постачальника ціна зростає на двадцять-тридцять відсотків. Це призведе до збільшення вартості кінцевої продукції. Створення особистих комбикормових заводів призведе до зниження виробничих витрат на 15-25%. проводити обов'язкові навчання та підвищення кваліфікацій спеціалістів у сфері тваринництва;

- покращити селекцію м'ясної худоби;
- навчити дрібнотоварних виробників користуватися збалансованими комбикормами;
- налагодити систему постачання комбикормів до місць вирощування худоби.

Також потрібно збільшити частку інвестиційних надходжень на переробку молока. Для досягнення цього мети необхідно розробити та впровадити програми, спрямовані на запобігання фальсифікації молочних продуктів в Україні. Крім того, державні органи повинні посилити нагляд за дотриманням Державного стандарту України (ДСТУ) та показників безпеки в сировині молочної продукції.

Ми отримуємо переваги в торгівлі з країнами Близького Сходу, Азією та країнами Перської Затоки завдяки нашому вигідному географічному розташуванню. Китай має 150 мільйонів людей з високим достатком, які значно перевищують навіть європейський дохід. Таким чином, розвиток тваринництва є дуже перспективним для України.

Реклама товарів, вироблених в Україні, також є важливим питанням. Задля цього виробникам слід надати державну підтримку для участі в міжнародних виставках і ярмарках, а також гарантувати просування бренду українських товарів на міжнародних ринках.

Одним із цілей експортної пропозиції є спрощення процесу отримання сертифікації, узгодження вітчизняних норм з нормами країн-імпортерів і вдосконалення нормативно-правової бази, щоб забезпечити експортну діяльність сільськогосподарських підприємств. Крім того, встановлення існуючих і встановлення нових торговельних зв'язків з важливими країнами

на цільових ринках збуту є важливою задачею. Пропонується стимулювати сільськогосподарські підприємства, які експортують, і компенсувати логістичні витрати новим виробникам, щоб підвищити їх залучення до агросектору.

Очікується, що зазначені дії призведуть до ефективної співпраці постачальників і споживачів продукції. Це призведе до того, що переробна продукція, вироблена в Україні, стане конкурентоспроможною та отримає попит у інших країнах. Українські товари з високою доданою вартістю будуть переважати на світовому ринку. Агровиробники зможуть повністю цифровізувати всі свої процеси, використовувати прогресивні технологічні рішення та максимально ефективно використовувати ресурси.

Залізнична інфраструктура є важливою частиною логістичної системи кровообігу країни. На жаль, в Україні вона поки що недостатньо розвинена. Наразі різниця в ширині залізничних колій між Україною та країнами ЄС є значним технологічним перешкодою. Раніше це захищало економічні інтереси залізничного монополіста в Україні та обмежувало можливості швидкого втручання залізничних операторів. Сьогодні це значна перешкода для швидкого експорту товарів і отримання стратегічних ресурсів або озброєння, коли портова інфраструктура заблокована.

Потрібно негайно переосмислити нашу логістичну інфраструктуру, усунувши «радянські технологічні бар'єри», щоб залізничний транспорт був швидким, безпечним і комфортним як для громадян України, так і для країни в цілому.

Такий значний логістичний прорив потрібно здійснити протягом трьох-п'яти років. Наша мета — стати провідним постачальником швидких і надійних логістичних послуг у Європі та стати центром транспортування між Європою та Азією. Це створить надійний фундамент для майбутнього європейського геополітичного майбутнього України, а також її логістичної та економічної безпеки.

Щоб досягти стійкого та всебічного розвитку в агропромисловому секторі України, необхідно впроваджувати сучасні технології, підвищувати якість продукції, залучати інвестиції та отримувати нові конкурентні переваги.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено аналіз формування та реалізації експортного потенціалу аграрних підприємств львівської області. На основі попередніх напрацювань дослідників експортного потенціалу нами визначено власне бачення суті експортного потенціалу: «експортний потенціал – це частина економічного потенціалу країни в аспекті якої формується можливість

виробництва експортоорієнтованої продукції». У свою чергу, під «експортоорієнтованою продукцією» ми розуміємо те продукцію, яка відповідає міжнародним стандартам якості та може бути призначена для реалізації за межами митної території держави.

Потенціал сільськогосподарських підприємств Львівської області для експорту залежить від багатьох факторів, включаючи їхню конкурентоспроможність і здатність виходити на зовнішні ринки.

Цей процес можна описати таким чином:

1. Агрокліматичні умови та географічне положення: географічне положення Львівської області сприяє розвитку сільського господарства, дозволяючи вирощувати різноманітні культури та тваринництво. Логістичні ланцюги для експорту товарів стають простішими завдяки наближенню до європейських ринків.

2. Матеріально-технічна база: Розвиток сільськогосподарської техніки, наявність сучасних технологій переробки та зберігання продукції впливають на потенціал для експорту. Інвестиції в модернізацію бізнесу сприяють підвищенню якості продукції та відповідності міжнародним стандартам.

3. Інвестиції та державна підтримка: Розвиток аграрного сектору стимулюється грантами, програмами підтримки з боку держави та міжнародними інвестиціями, що безпосередньо впливає на збільшення експортного потенціалу.

4. Організація виробництва та кооперація: Співпраця між малими та середніми сільськогосподарськими підприємствами через кооперативи допомагає економити гроші, постачати більше продуктів для експорту та покращити маркетинг.

5. Маркетинг та брендинг: Здатність компаній позиціонувати свої товари на міжнародному ринку є важливою частиною. Розробка стратегії брендування та активне використання сучасних маркетингових інструментів допомагає залучати клієнтів і підвищувати впізнаваність продукту.

6. Стандарти якості та сертифікація: Для успіху на міжнародних ринках необхідно дотримуватися міжнародних стандартів якості, таких як сертифікати щодо безпечності продукції, екологічних вимог і органічного виробництва.

7. Інфраструктурні можливості: Щоб швидко та ефективно експортувати, потрібні розвинені транспортні мережі, склади та логістичні центри.

Експортний потенціал показує позитивну динаміку та свідчить про стабільне зростання аграрного сектора. Ключові аспекти аналізу такі: у 2023 році загальний обсяг експорту сільськогосподарської продукції досяг 1,5 млрд грн, що на 10% більше, ніж у 2022 році, коли він становив 1,36 млрд грн. Це вказує на збільшення попиту на продукти регіону, особливо зернові, і на збільшення можливостей для експорту.

Основні експортні культури залишилися тими ж, але частка зернових зросла з 35 відсотків у 2022 році до 40 відсотків у 2023 році, а частка олійних зросла з 20 відсотків до 25 відсотків у 2023 році. Це свідчить про те, що акцент ставиться на культури, які приносять прибуток і є популярними на міжнародних ринках.

У 2023 році кількість підприємств, які здійснювали експортну діяльність, зросла до 350, що на 9 відсотків більше, ніж у 2022 році. Це свідчить про активізацію малого та середнього бізнесу та залучення нових гравців на ринок.

Інвестиції в модернізацію зросли на 25% до 250 млн грн у 2023 році порівняно з 200 млн грн у 2022 році. Підприємства прагнуть підвищити продуктивність виробництва та якість своїх товарів, тому вони потребують додаткових фінансових ресурсів. З 70 до 100 підприємств відповідають міжнародним стандартам якості. Частка експорту до Європейського Союзу зросла з 55% у 2022 році до 60% у 2023 році, що демонструє посилення торгових відносин та відповідність продукції регіону європейським стандартам.

У 2023 році вартість участі в міжнародних виставках і маркетингу зросла на 33% до 20 млн грн. Це свідчить про те, що компанії докладають більше зусиль для просування своїх товарів і підвищують свою впізнаваність на світовому ринку.

Щоб підвищити конкурентоспроможність і збільшити обсяг експортованої продукції, кількість кооперативів зросла з 45 у 2022 році до 50 у 2023 році.

Таким чином, статистичні дані показують, що сільськогосподарські підприємства Львівської області активно розвивають експортний потенціал. Збільшення експорту, інвестиції в модернізацію та покращення якості продукції сприяють подальшому зміцненню позицій регіону на міжнародному ринку.

Щоб стабільно нарощувати експорт, необхідно відповідати стандартам якості харчових продуктів, а також їх дотримуватися виробниками. Львівська область має значний потенціал для того, щоб розширювати органічне виробництво і більше застосовувати технології мінімальної обробки ґрунту. Органічне виробництво є перспективним, бо веде до збереження природних ресурсів, поєднує найкращі екологічні практики та високі стандарти якості, відновлює деградовані території.

Українським виробникам потрібно підвищувати якість своєї продукції, впроваджувати новітні технології виробництва, розширювати асортимент продукції та адаптувати її згідно вимог країни імпортера. Це стосується фасування, упаковки, маркування продукції. Однією з передумов ефективного експорту зерна є контроль продукції, який передбачає визначення фізичних та хімічних показників якості сировини. Враховуючи це, було проведено дослідження по визначенню фізичних та хімічних властивостей експортно-привабливих культур.

Бібліографічний список

1. Bakushevych, I., Goshchynska, D., Martyniak, I. (2019) Decentralization and Innovative Entrepreneurial Ecosystem development for the EU-Ukraine Cross-border Cooperation. The Balanced Development of National Economy Under the Conditions of Modern World Transformation. Monograph. Daugavpils, 2019. pp.139-152.

2. Бабан Т.О. Зовнішні фактори експортного потенціалу ячменю. Вісник ХНТУСГ (Екон. науки). Харків: ХНТУСГ. 2014. Вип. 149. С. 73-80.
3. Бидик А. Г. Державна фінансова підтримка як резерв підвищення експортного потенціалу країни [Ел. ресурс] /А.Г. Бидик// Глобальні та національні проблеми економіки/Електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету ім. В.О. Сухомлинського. – Випуск №4. Березень 2015 р. – Електронна сторінка: <http://global-national.in.ua>
4. Варченко О.М. Організаційно-економічні засади формування експортного потенціалу олійних культур в Україні / О.М. Варченко // Економічний дискурс. - 2018. - Вип. 4. - С. 16-24.
5. Васильєва О.О. Перспективи розвитку експортного потенціалу аграрної сфери України. Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 лютого 2020 р.): у 2 ч. Запоріжжя: ЗНУ, 2020. Ч.1. с. 73-76
6. Вдовенко Н.М, Наконечна К.В., Павленко М.М. Methodical component of the performance of state support producers mechanism. – Науковий вісник Полісся. 2017. № 4 (12). Ч. 1. – 22-27.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ “Перун”. 2002. 1440 с.
8. Галас Л.І., Дзямулич М.І., Шматковська Т.О. Особливості експортної діяльності сільськогосподарських підприємств в Україні. 2021. Економічний форум, 1(2), 74-79. <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-2-9>
9. Грановська В. Г. Експортний потенціал аграрних підприємств України як індикатора їх конкурентоспроможності. Агросвіт. 2018. № 6. С. 32–39.
10. Гринь В. П. аналіз тенденцій динаміки обсягів та структурних змін у зовнішній торгівлі України [Електронний ресурс] Приазовський економічний вісник. 2019. Режим доступу до ресурсу: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2019/2_13_uk/11.pdf.
11. Грищук Н. В. Стратегія фінансового забезпечення конкурентних переваг

сільськогосподарських підприємств. Агросвіт. 2019. № 23. С. 97–106.

12. Дорофєєв, О. В. Напрями нарощення експортного потенціалу підприємств зернової галузі України. Український журнал прикладної економіки. 2020. Том 5. № 2. С. 197–205.

13. Зверєва К. Ринок зерна України: від експорту сировини до готової продукції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://agronews.ua/node/82481>- 06.10.2017 р

14. Ільчук М.М., Нікітченко С.О., Перегуда Є.Ф. Диверсифікація діяльності підприємницьких структур аграрної сфери. Економіка АПК. 2016. № 4. С. 13–20.

15. Карасьова Н.А. Вектори експортних потоків аграрного сектору України. Економіка АПК. 2016. № 8. С. 41–48

16. Коцупатрий М. М., Ільїн В. Ю., Ільїна О. В. Підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств: монографія. К.: КНЕУ, 2016. 408 с.

17. Крюкова І. О. Ресурсний потенціал аграрної економіки України та результативність його використання. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2019. № 2. С. 37–42.

18. Лазарева О. В., Вакар К. В. Розвиток експортного потенціалу аграрного сектора економіки України в умовах глобалізації. Агросвіт. 2019. № 1-2. С. 3–9.

19. Левченко Д.В. Особливості потенціалу підприємств АПК України. Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, Матеріали VIII Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. Актуальні задачі сучасних технологій – Тернопіль 27-28 листопада 2019.с. 100-102

20. Мельник Т. Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз. Міжнародна економічна політика. 2008. Вип. 1-2. С. 241–271.

21. Місюк М.В., Мушеник І.М. Вплив інноваційної діяльності на розвиток

ресурсного потенціалу аграрних підприємств. Інноваційна економіка. № 7-8 (2018) <http://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/313>

22. Михайлова Л.І., Волченко Н.В. Державне регулювання розвитку АПК в умовах членства України в СОТ. Теорія та практика державного управління. 2008. Вип. 3. С. 196-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpu_2008_3_30 (дата звернення 22.09.2024).

23. Надвиничний С.А. Сучасні умови формування та реалізації експортного потенціалу аграрної сфери регіонів України. Економічний аналіз. Тернопіль. 2018. Том 28. №3. С. 56-61

24. Орел В. М., Макода С. Л., Хань Сіньмень Організаційно-економічний механізм управління розвитком експортного потенціалу аграрних підприємств. Актуальні проблеми інноваційної економіки. 2018. № 2. С. 40-47.

25. Островерх О.В. Сільськогосподарська кооперація як один із шляхів підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка: Економічні науки. Випуск 185 Харків : ХНТУСГ. 2017. С. 69-75

26. Подольська О.В. Напрямки підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств України / О.В. Подольська, К.С. Богомолова // *Innovation management in marketing : modern trends and strategic imperatives : Proceedings of the Conference, April 12 – 13th, 2018; [тези доп.]*. – Poznan, Poland, Mieszko I School of Education and Administration, 2018. – С. 16-19

27. Радько В. І., Бідула П. П. Підвищення якості молокосировини — основа нарощення експортного потенціалу молокопереробних підприємств України. Агросвіт. 2017. № 23. С. 45–49.

28. Саблук П. Т. Стан і напрями розвитку аграрної реформи. Економіка АПК. 2015. № 2. С. 10-17.

29. Савіцька С.І. Державна підтримка як необхідна умова підвищення

економічної ефективності виробництва ячменю. Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. 2010. Вип. 97. С. 284-291

31. Сацута А. С. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного підприємства : магістр. дипломна робота. Дніпровський держ.аграр.-економ. ун-т, Ф-т менеджменту і маркетингу, Каф. економіки. Дніпро, 2021. 88 с. – Режим доступу : <http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/3672>

32. Сіньмень Хань Методичні підходи до оцінки експортного потенціалу підприємств агропромислового виробництва. Український журнал прикладної економіки. 2019. Том 4. № 3. С. 131–138

33. Статистичний збірник Сільське господарство Львівської області/за редакцією Г.М. Корисько. Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2023. 183с.

34. Стукач Т. М. Інноваційні технології в зовнішній торгівлі продукцією АПК в Україні [Електронний ресурс] / Т. М. Стукач. — 2018. — Режим доступу до ресурсу: <https://knute.edu.ua/file/ODc0Mw==/53ec8a30e688165ab46cb806c8831614.pdf>

35. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL:<http://faostat.fao.org/>

36. Хань Сіньмень Місце експортного потенціалу підприємств агропромислового виробництва в економічному потенціалі країни. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства, Вип. 206 «Економічні науки». 2019. С. 241-251.

37. Шибаетова Н.В. Сутність та місце регулярної політики в системі державного регулювання економіки. Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького. Серія «Економічні науки». Львів, 2014. Т. 16. № 1 (58). Ч. 2. С. 264-271.

38. Економічна статистика / Економічна діяльність / Сільське, лісове та рибне

господарство. - https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/cg.htm